

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

В. о. завідувач кафедри

М. М. Логвин

„_____” _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему “САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ В
СТРУКТУРІ СФЕРИ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ”***

***зі спеціальності 242 “Туризм”
освітня програма “Туризм” ступеня бакалавра***

Виконавець роботи Белоусова Анастасія Вячеславівна

(підпис, дата)

Науковий керівник д. геогр. н., проф. Шуканов Павло Васильович

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ САДОВО-ПАРКОВОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Сутнісні характеристики, різновиди та суспільне значення садово-паркового туризму	5
1.2. Садово-паркові ландшафти як об'єкти сфери туризму та рекреації: чинники розвитку	24
1.3. Садово-парковий туризм та охорони природи: міжнародний досвід	33
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	45
2.1. Основні дестинації розвитку паркового туризму в Україні довоєнного періоду	45
2.1. Квітковий туризм як складова садово-паркового господарства	55
2.3. Повоєнні перспективи розвитку паркового туризму в Україні	62
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	68
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Відпочинок людей у природному середовищі нині є одним із пріоритетних завдань як для народного господарства, так і для соціальної сфери. У зв'язку з цим виникає потреба у теоретичному обґрунтуванні, яке дозволить визначити основні закономірності формування ландшафтної та архітектурно-просторової структури парків, виокремити ключові елементи їх побудови й принципи проектування, а також розробити рекомендації для подальшого розвитку.

Сади та парки становлять об'єкт глибокого дослідження для різних галузей знань – ландшафтної архітектури, садово-паркового мистецтва, культурології, історії, ботаніки тощо. Їм присвячені праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених: В. І. Білоуса, І. О. Богової, О. П. Вергунова, В. А. Горохова, І. О. Косаревського, І. С. Косенка, В. Я. Курбатова, В. П. Кучерявого, О. Л. Липи, Н. А. Нехуженко та ін. Проблеми паркового туризму висвітлені в працях Л. Бармашина, В. Дударця, Л. Кобанець, І. Кравцової, М. Мальської, В. Шульги та ін.

Квітковий туризм як окремий напрямок туризму досліджувався на мультидисциплінарному рівні у сфері туризму, географії, ботаніки, садово-парковому мистецтві. Розвиток садово-паркового мистецтва використання ботанічних садів, дендропарків, рекреаційного садово-паркового господарства у квітковому туризмі досліджували українські науковці І. Дідур, В. Білоус, Т. Черевченко, С. Волков, В. Прокопчук, Г. Панцирева, В. Редько та закордонні науковці П. Пайва, Р. Соуза, Н. Карко та деякі інші.

Мета роботи полягає у вивченні сучасного стану розвитку садово-паркового господарства у світі та Україні, окреслення повоєнних перспектив розвитку садово-паркового та квіткового туризму в нашій країні, зокрема. Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних завдань:

- вивчити сутнісні характеристики, різновиди та суспільне значення

садово-паркового туризму;

- дослідити садово-паркові ландшафти як об'єкти сфери туризму та рекреації та чинники їх розвитку;
- розкрити міжнародний досвід садово-паркового туризму та охорони природи;
- охарактеризувати основні DESTИНАЦІЇ розвитку паркового туризму в Україні довоєнного періоду;
- проаналізувати квітковий туризм як складову садово-паркового господарства;
- вивчити та обґрунтувати повоєнні перспективи розвитку паркового туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси дослідження розвитку паркового туризму. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти дослідження розвитку паркового туризму у світі та Україні.

Для досягнення мети використовувалися наступні методів дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу, причинно-наслідкового аналізу, порівняльного аналізу, прямого структурного аналізу, узагальнення.

Інформаційною базою слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної служби статистики України, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем дослідження організації садово-паркового туризму на регіональному рівні, публікації в наукових періодичних виданнях, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані опубліковані в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2025» (м. Полтава, ПУЕТ, 2025 р.).

Структурно робота складається з двох розділів, вступу, висновків, переліку інформаційних джерел, додатків. У роботі налічується 16 рисунків, 3 таблиці, перелік інформаційних джерел налічує 63 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ САДОВО-ПАРКОВОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутнісні характеристики, різновиди та суспільне значення садово-паркового туризму

Парковий туризм – це «різновид спеціалізованого туризму, що передбачає відвідування туристами різних типів парків з метою задоволення пізнавальних, культурних, історичних, рекреаційних та інших потреб осіб різного віку» [45]. І. Кравцова зазначає, що парки є важливими елементами рекреаційно-туристичної інфраструктури регіонів України, а завдяки своїм функціональним характеристикам і взаємодії природного та антропогенного середовища сприяють гармонізації простору та створенню комфортних умов для життя і діяльності людини [25]. В. Є. Редько, аналізуючи розвиток паркового туризму в регіональному аспекті, підкреслює, що науковці визнають туристично-екскурсійну значущість парків, їхній рекреаційний, історико-культурний та інфраструктурний потенціал, що дозволяє розглядати їх не лише як привабливі об'єкти внутрішнього та в'їзного туризму, а й як окремий напрям спеціалізованого туризму [45]. У сучасних умовах розвиток паркового туризму в Україні набуває актуальності як засіб залучення туристів та організації відпочинку в природному середовищі.

Парковий туризм є одним із найбільш динамічних і перспективних напрямів рекреаційної та туристичної діяльності. Урбанізація і розширення міських територій спричиняють зменшення зелених зон і погіршення екологічних параметрів. Одночасно з підвищенням екологічної свідомості населення зростає інтерес до відпочинку на природі як альтернативи міському простору. Це зумовлює потребу у розвитку паркового туризму в межах і навколо міських агломерацій [31].

Садово-паркове господарство та туризм мають давні взаємозв'язки. На

тлі зростаючого глобального інтересу до природи й екології садовий туризм стає одним із перспективних напрямів розвитку туристичної галузі. Кількість людей, захоплених вирощуванням рослин або просто закоханих у сади, залишається стабільно високою. Особливо популярним це заняття є серед людей старшого віку, а з огляду на стрімке старіння населення світу, попит на садові подорожі зростатиме. Садово-паркова культура має не лише утилітарно-практичне, а й естетичне значення, здатне глибоко впливати на світогляд і емоційний стан людини. У діючих садах можливе проведення як активного, так і пасивного дозвілля: від сонячних і повітряних ванн до споглядання природи та занять спортом..

На тлі глобального зростання інтересу туристів до природи й екології садово-парковий туризм стає одним із перспективних напрямів розвитку туристичної сфери. Декоративне садівництво, що виконує функцію оздоблення простору, має тривалі зв'язки з туризмом, і багато відомих європейських садів щороку приваблюють відвідувачів з усього світу. Сади можуть бути вагомим елементом туристичного продукту дестинації. Наприклад, до Північної Америки щорічно прибуває понад 25 млн. осіб для відвідування садів, а загальносвітовий ринок садових туристів перевищує 250 млн. [9]. Дослідження свідчать, що 46% відвідувачів садів залишаються з ночівлею, а аудиторія цього виду туризму охоплює всі вікові групи. У Великобританії садовий туризм забезпечує економічний ефект майже 3 млрд. фунтів стерлінгів [9]. Таким чином, сади не лише мають вагомий економічний вплив, а й збагачують туристичний досвід дестинацій.

Садові тури надають можливість не лише отримати естетичне задоволення від споглядання природи, відпочити від стресів і напруження сучасного життя, ознайомитися з методами вирощування декоративних рослин і принципами ландшафтного дизайну, а й через декоративне садівництво та його об'єкти доторкнутися до історії, культури й традицій регіону, виконуючи роль своєрідних «іміджмейкерів» у брендингу туристичних дестинацій.

На сьогодні не існує загальновизнаного визначення поняття «садовий

туризм», а більшість його трактувань подається у зарубіжних джерелах. У найзагальнішому вигляді цей тип нішевого туризму охоплює відвідування садів, спеціалізованих заходів і установ (садові фестивалі, квіткові аукціони, ботанічні сади), а також об'єктів, пов'язаних з історією садівництва. Це можуть бути як великі, так і малі сади й парки – громадські й приватні, розташовані при маєтках, замках, палацах, монастирях тощо [9].

В українських наукових джерелах поряд із поняттям «садовий туризм» використовується термін «ландшафтний туризм» (тури, що передбачають екскурсії з оглядом садів), який найчастіше розглядається як синонім першого. Якщо ж трактування цих понять відрізняється, то такі розбіжності зазвичай не аргументуються. Із садовим туризмом пов'язаний також флористичний або квітковий туризм – подорожі з метою спостереження за цвітінням місцевих рослин, як диких, так і культурних. Спостереження за цвітінням культивованих видів можна вважати одним із напрямів садового туризму.

Основою садово-паркової культури є її естетична складова – сади мають здатність глибоко впливати на світогляд і емоційний стан людини. У діючих садах можна реалізовувати різні види рекреаційної діяльності: активний відпочинок (заняття спортом, ігри дітей, приймання сонячних і повітряних ванн), пасивний відпочинок (споглядання природи, прогулянки, розмови тощо), а також трудову діяльність (садівництво, господарські справи, проведення ділових зустрічей, конференцій тощо).

Садово-парковий туризм (садовий, парковий, квітковий туризм) – це форма туризму, що передбачає відвідування об'єктів садово-паркового мистецтва [18]. Водночас у сучасному розумінні парковий туризм охоплює не лише традиційні зразки ландшафтної архітектури, а й тематичні, спортивні, водні парки та інші види парків, які становлять туристичний інтерес [45].

Садово-парковий об'єкт – це просторово визначене середовище, яке, окрім рекреаційно-розважальної функції, забезпечує умови для повноцінної життєдіяльності людини [19]. Такі об'єкти слід розглядати не ізольовано, а як складову частину єдиної рекреаційної системи певної території з урахуванням

їхніх внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків з навколишнім середовищем та усіма елементами природного комплексу.

На рис. 1.1.1 відображено співвідношення зелених насаджень, дорожніх структур та споруд у структурі садово-паркових ландшафтів [24] згідно до затверджених Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України (Про затвердження Правил..., 2006).

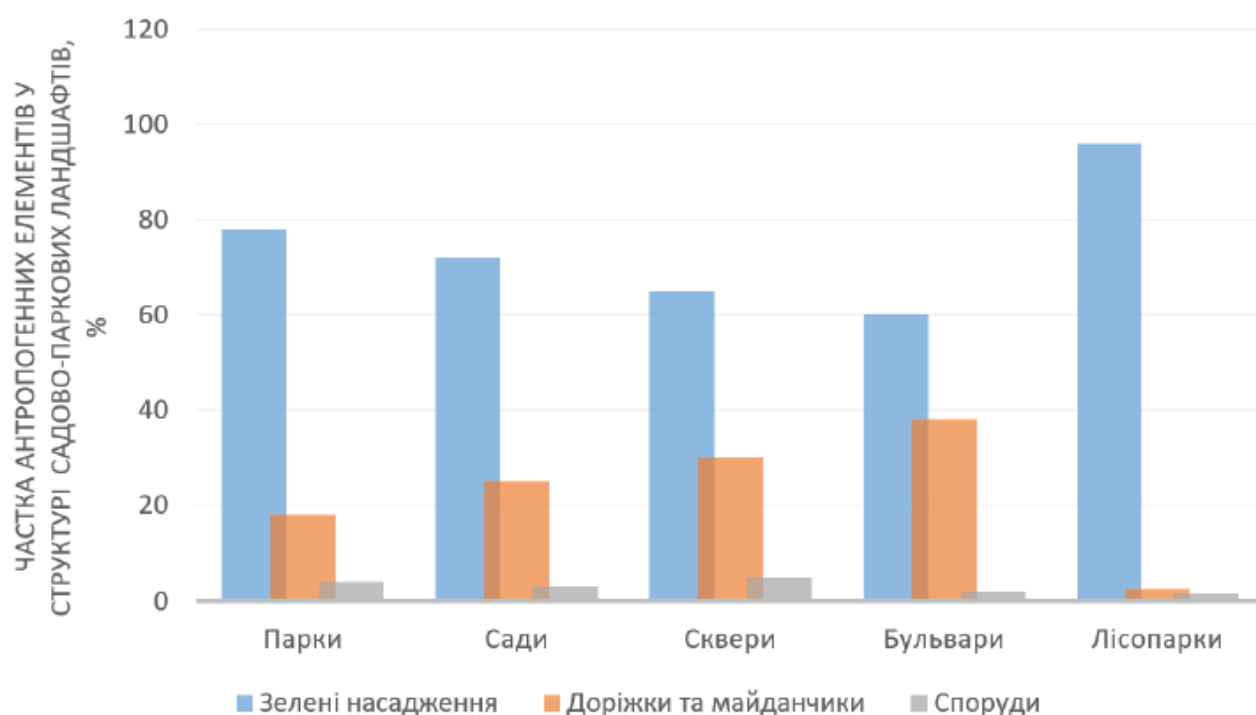

Рис. 1.1.1 Співвідношення зелених насаджень, дорожніх структур та споруд у структурі садово-паркових ландшафтів, за [24]

Формування паркових середовищ ґрунтується на наступних головних принципах [5, 19]:

- системність та ієрархічна структура, яка передбачає єдність просторової організації та взаємодію архітектурного задуму з природними умовами довкілля;
- цілісність і естетична узгодженість – орієнтація на гармонійне та доцільне візуальне сприйняття;
- історична спадковість – це створення та розвиток об'єкта з урахуванням локальних історичних, культурних і природних традицій, особливо при реставрації чи відновленні;
- функціональна доцільність, що забезпечує змістовну взаємодію між

різними зонами парку та їх оптимального функціонального зонування;

- природна структура ландшафту акцентує розкриття природної конфігурації території;
- архітектонічна гармонія з узгодженням композиційних і стилізованих характеристик природного ландшафту з архітектурними елементами;
- - принцип збереження та оновлення;
- - принцип вільного простору;
- - принцип пропорційності або гармонійних композиційних зв'язків;
- - принцип контрастного сполучення
- - принцип індивідуальності [5, 19].

Диференціація типологічних різновидів садово-паркових об'єктів наведена в табл. 1.1.1.

Таблиця 1.1.1

Садово-паркові об'єкти за типами, за [19].

Диференціація садово-паркових об'єктів	
за площею	великі, малі, середні
за функціональним типом	монофункціональні, поліфункціональні
за місцем у системі розселення	заміські, загальноміські, районні
за сезонністю	цілорічні, сезонні
за типом рельєфу	нагорні, на схилі, у гірській долині, рівнинні
за планувальною структурою	лінійні, променево-кільцеві, комбіновані

Садово-паркові об'єкти класифікуються за площею на: малі, середні та великі. За функціональним призначенням вони поділяються на:

- монофункціональні – орієнтовані переважно на один домінуючий вид рекреаційної діяльності. Прикладом є загальнодоступні парки з яскраво вираженою одною функцією (табл.1.1.2);

Таблиця 1.1.2

Паркові зони з однією функцією, [19]

<u>Пізнавальні</u>	<u>Розважальні</u>	<u>Оглядові</u>
Історичні	Атракціонні	Прогулянкові
Меморіальні	Дитячі	
Етнографічні	Спортивні	
Пізнавальні		
Спеціалізовані		
Виставкові		

- поліфункціональні – поєднують різні види відпочинку, передбачаючи багатофункціональне використання простору. До таких належать парки культури і відпочинку, в структурі яких представлені спортивні, дитячі, видовищно-масові, культурно-просвітницькі зони, а також простори для спокійного дозвілля та прогулянок.

Формування садово-паркових об'єктів відображає складну взаємодію між їх функціональним призначенням і ландшафтною структурою, хоча ця система факторів не охоплює всього спектра можливої спеціалізації рекреаційних територій.

Парк – це спеціально визначена територія (природного або штучного походження), що створена переважно з метою відпочинку та рекреації. У повсякденному вжитку поняття "парк" і "сад" тісно переплітаються, тому поширеним є термін "садово-паркове мистецтво", який об'єднує ці два типи ландшафтного простору. Типи парків (рис.1.1.2) [18]:

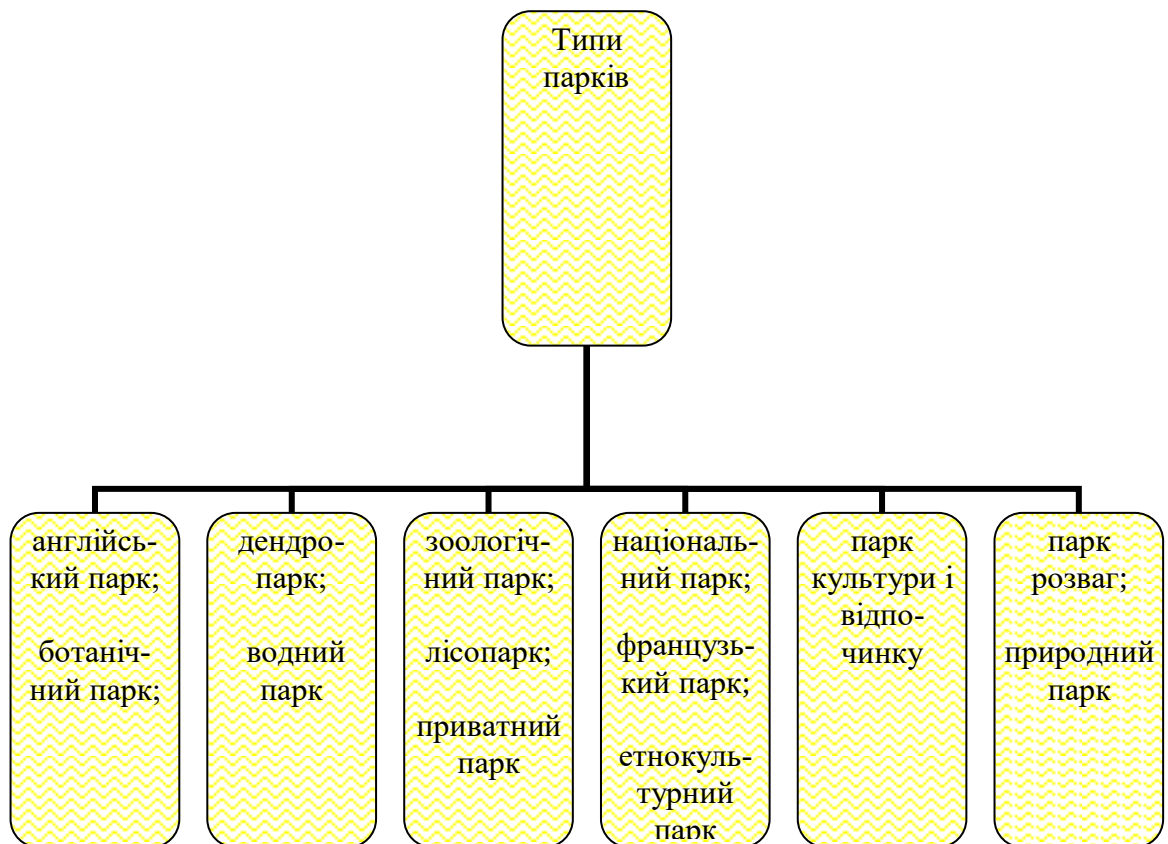

Рис. 1.1.2 Типологізація паркового господарства, за [18]

Найвідомішими парками світу є: 1. Центральний Парк (США, Нью-Йорк); 2. Гайд-парк (Великобританія, Лондон); 3. Англійський парк – один з

найбільших міських парків у світі (Німеччина, Мюнхен); 4. Бельведер (Австрія, Відень); 5. Сан-Сусі (Німеччина, Потсдам), 6. Чапультепек (Мексика, Мехіко); 7. Тюільрі (Франція, Париж); 8. Парк скульптур Вігаланда (Норвегія, Осло); 9. Софіївка (Україна, Умань).

Окрему увагу привертають туристичні пропозиції, орієнтовані на відвідування живописних садів, парків і квіткових фестивалів, які мають потенціал для пожвавлення внутрішнього туризму.

Сад – це ділянка, де висаджені переважно плодові дерева та кущі, яку створено з участю людини. Він також може включати декоративні рослини, квіти й навіть городні культури (садом називають город із посадженими плодово-ягідними культурами).

Сади бувають різних типів (рис. 1.1.3) [18]:

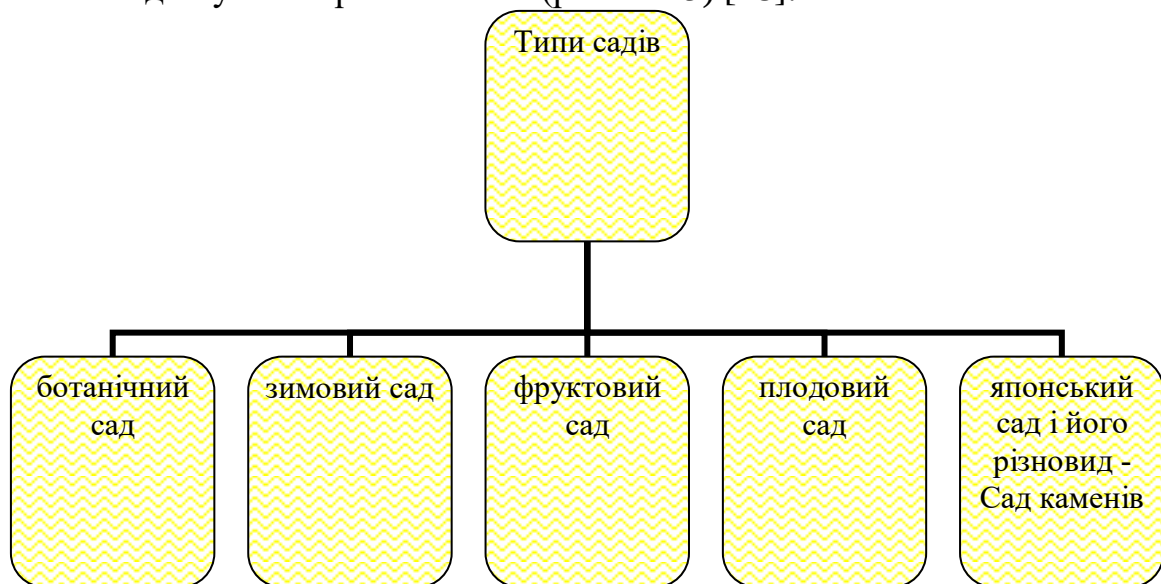

Рис. 1.1.3 Різновиди садового мистецтва, за [18]

Витоки садового туризму пов'язують із появою на початку XX ст. двох нових туристичних напрямів. У Великій Британії тоді стали популярними поїздки з відвідуванням садів по всій країні, а в Німеччині акцент зробили на організації садово-виставкових подій, що з часом призвело до створення найбільшої національної виставки Bundesgartenschau.

У Великій Британії садові тури користуються великою популярністю як

серед місцевих жителів, так і серед іноземців. Вони становлять помітну частку національного туризму. Важливу роль у розвитку цього напрямку відіграли Національна програма садівництва та Національний фонд.

Національна програма садівництва була створена для організації садових екскурсій та відкриття для відвідувачів якісних, виразних і цікавих об'єктів. Уже в 1927 р. власники 600 садів вперше відкрили свої володіння для публіки. Сьогодні інформація про такі сади публікується в окремому путівнику, який містить понад 3 000 переважно приватних об'єктів – від заміських маєтків до невеликих міських ділянок в Англії, Північній Ірландії, Уельсі та на Нормандських островах. Зазвичай їх відкривають лише на 1–2 дні на рік для збору коштів на благодійність. Від початку роботи Програма зібрала понад 67 млн. фунтів стерлінгів, що свідчить про високу популярність садового туризму.

Інший проєкт – Національний фонд, започаткований у 1948 році, зосереджується на збереженні історичних споруд та прилеглих до них садів і парків. У співпраці з Королівським садівничим товариством був розроблений план, що дозволяє Фонду доглядати за садами, які мають історичну, ботанічну або ландшафтну цінність [9].

Зростання інтересу до садово-паркових турів пояснюється низкою чинників. З віком люди дедалі більше цінують спокій і єдність із природою. У нову епоху, позначену глобальним старінням населення, садівництво стало поширеним захопленням серед літніх людей – своєрідною формою терапії, що дарує емоційний комфорт, знімає стрес, стимулює активність і творче мислення.

Водночас це заняття стає популярним і серед молодших поколінь – незалежно від статі. Один із чинників нового сплеску інтересу – пандемія Covid-19, коли через обмеження руху та самоізоляцію люди гостро відчували потребу у спілкуванні з природою.

На тлі стрімкої урбанізації зростає значення зелених зон. Громадські парки стали простором для відпочинку, зустрічей, ознайомлення з новими підходами до ландшафтного дизайну та просто можливістю насолодитися

природним середовищем – у тому числі й для туристів.

Серед чинників зростання популярності садово-паркового туризму – втома від традиційних форматів дозвілля, зростаюча увага медіа до декоративного садівництва та подорожей, пов'язаних із відвідуванням садів і парків.

Попри широку зацікавленість, садовий туризм залишається вузькоспеціалізованим напрямом. Він зазвичай не набуває масового характеру – як у складі організованих груп, так і у форматі індивідуальних подорожей. Важливо враховувати, що доступ до садів часто обмежений особливими обставинами: сезонне цвітіння, закритість приватних територій, короткотривалі періоди фестивалів і виставок.

У світі не багато туроператорів, які спеціалізуються на таких турах. Пропозиції включають участь у фестивалях і виставках з насиченою програмою (семінари, майстер-класи з ландшафтного дизайну, квіткові ярмарки, аукціони тощо), відвідування громадських і приватних садів (при маєтках, замках, фермах), музеїв природи. Популярними є й тематичні тури, присвячені квітникуарству, садовим ландшафтам, присадибним садам і їх комбінаціям [9].

Попри зростаючий інтерес, садовий туризм поки що залишається малопомітним явищем на світовому туристичному ринку, крім Великої Британії, Німеччини, Нідерландів та Данії. Для того, щоб він став повноцінною категорією туристичних поїздок, необхідна наявність ресурсів, які мають достатню туристичну привабливість і здатні викликати бажання подорожувати, формуючи стабільний попит серед певних цільових аудиторій.

Це, у свою чергу, стимулює представників туристичної індустрії та зацікавлені організації до розробки спеціалізованих програм, спрямованих на залучення різних груп туристів.

Різноманіття парків і садів є основним ресурсом для становлення та розвитку садового туризму. Це можуть бути як великі садово-паркові комплекси при палацах, замках чи монастирях, меморіальні, оздоровчі чи виставкові парки, так і невеликі приватні сади. Сюди ж належать спеціалізовані

ботанічні сади, дендропарки або звичайні міські зелені зони – парки, сквери, бульвари.

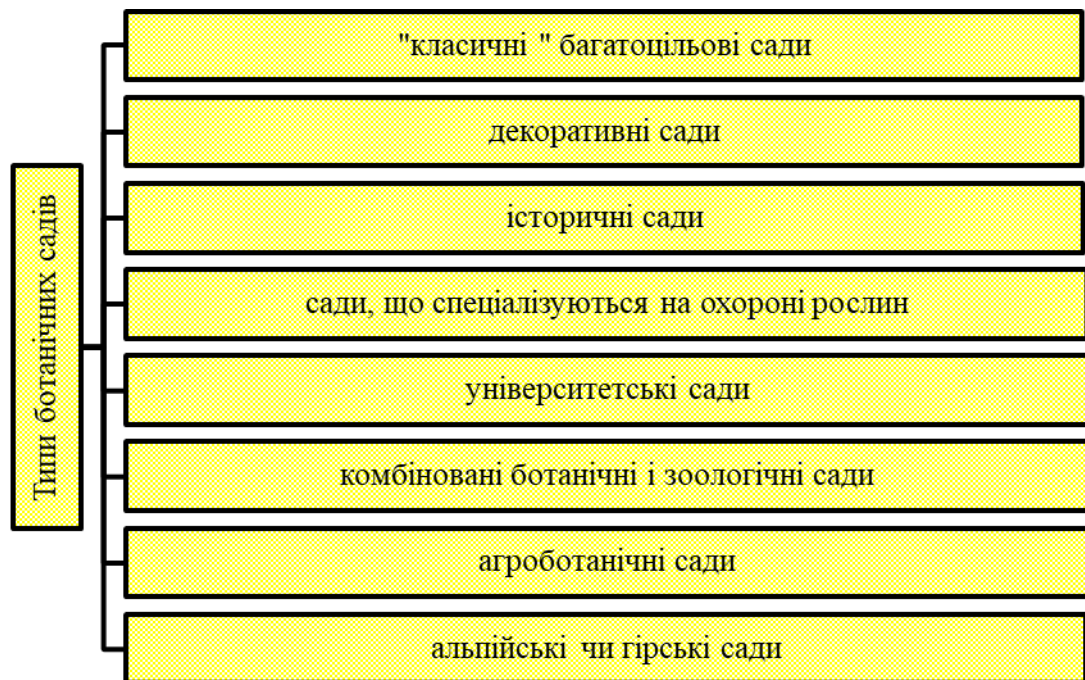

Рис.1.1.4 Різновиди ботанічних садів, за [9]

Особливе значення серед спеціалізованих об'єктів мають ботанічні сади та дендропарки (див. рис.1.1.4). Сьогодні у світі налічується понад дві тисячі ботанічних садів, які щороку відвідують близько 300 мільйонів осіб. Хоча найбільше різноманіття ендемічної флори зосереджене у тропіках Південної Америки, Південно-Східної Азії та Африки, близько 60 % таких садів розташовані в помірному кліматичному поясі, переважно в Європі та Північній Америці [9].

Хоч головною місією ботанічних садів є збереження біорізноманіття, вони дедалі активніше розширюють спектр своєї діяльності. Зокрема, ці установи сприяють розвитку туризму, реалізуючи свій потенціал у різних його напрямках – освітньому, екологічному, пізнавальному, діловому та садовому.

Унікальні ландшафтні та флористичні експозиції, створені в багатьох ботанічних садах, слугують магнітами для туристів та екскурсантів. Так, у турецькому Газіантепі мандрівники можуть відвідати сади каміння, водних рослин, ароматів, розарій, сад Дзен, японський сад та інші тематичні зони. У ботанічному саду Шанхаю відкриті для відвідувачів півонієвий, хвойний,

бамбуковий сади, а також колекція мініатюрних ландшафтних композицій. Дендрарій Мортонна поблизу Чикаго пропонує різноманітні тематичні сади: сад ароматів, сад живоплотів, дитячий сад і навіть сад-лабіринт.

Багато ботанічних садів вирощують їстівні та лікарські рослини, знайомлячи відвідувачів з їхніми лікувальними властивостями. Деякі з них мають оригінальні колекції – отруйних садових рослин (Монреаль), ароматичних рослин (Окленд) або рослин-хижаків (Амстердам). На територіях ботанічних садів та дендропарків проводяться міжнародні симпозіуми, художні виставки та освітні заходи (розвиток подієвого, ділового й освітнього туризму).

Наприклад, регулярне проведення подібних заходів стало звичним у ботанічних садах Берліна, Сеула та Єрусалима. З 1978 р. в ботанічному саду міста Фінікс (США) проходить відомий у всій країні фестиваль вогнів *Las Noches de las Luminarias*, а також організовуються екскурсії та спеціальні заняття для зацікавлених у ландшафтному дизайні в умовах пустелі.

Ботанічні сади постійно розширюють можливості для підвищення зацікавленості відвідувачів, у тому числі людей з інвалідністю. У ботанічному саду Лейпцизького університету, якому належить Сад відчуттів і запахів – спеціально облаштований простір для людей з порушенням зору. Інші сади поєднують паркову зону з розважальними об'єктами, створюючи простір для відпочинку місцевих мешканців і туристів, які можуть насолоджуватись яскравими та екзотичними рослинами (наприклад, Королівський ботанічний сад у Мельбурні).

Ботанічні сади приваблюють і шанувальників архітектури. Наприклад, Сад тропічної агрономії у Франції відомий не лише розмаїттям тропічних рослин, але й пам'ятками екзотичної архітектури. Подорожувальникам також цікавий колоніальний стиль Ботанічного саду Ріо-де-Жанейро, що проявляється як у його плануванні, так і в архітектурних об'єктах. У найбільшому ботанічному саду світу – Королівських ботанічних садах К'ю (Річмонд, Велика Британія) – представлені роботи всесвітньо відомих ландшафтних архітекторів, де проілюстровані ключові етапи розвитку садового дизайну.

Окрему категорію об'єктів садового туризму становлять сади та парки курортних міст. Серед прикладів можна назвати Сади Мортелла, Сади Равіно, термальний парк «Сади Посейдона» (курорт Іск'я, Італія), Парк троянд і Парк Геннеранлаге (бальнеологічний курорт Баден-Баден, Німеччина), Дворжакові сади та Сади Скальника (Карлові Вари, Чехія).

Лікувально-оздоровчий туризм користується особливою популярністю серед туристів старшого віку – тієї категорії, яка часто захоплюється садівництвом. Відповідно, екскурсійні програми садової тематики можуть бути цікавими для відпочивальників на курортах.

Сприятливий вплив садів на здоров'я людини підтверджений численними дослідженнями. Це може проявлятися як у пасивній формі (споглядання), так і в активній (догляд за рослинами, участь у садових роботах) взаємодії з природним середовищем. Цілющі сади є важливою складовою терапії при широкому спектрі захворювань – як фізичних, так і психічних. Садова терапія (гарденотерапія), сприяє відновленню через пробудження позитивних емоцій, покращення ясності свідомості, фізичну активність, спільну діяльність і комунікацію [9].

Медитативні сади створюються для формування спокійного і розслаблюючого середовища, що сприяє зниженню рівня стресу та тривожності. Фізіотерапевтичні сади оснащуються спеціальними тренажерами та елементами для фізичної реабілітації. Основна мета створення лікувальних садів – всебічне оздоровлення і підвищення рівня добробуту. Це спеціально спроектовані зелені простори, які використовуються як додатковий засіб лікування та реабілітації через врахування особливостей захворювань, стан пацієнтів і цілі терапії.

Прикладом є Скланий сад Енді Хаупта при Інституті реабілітаційної медицини Раска в Нью-Йорку, створений для проведення терапії та реабілітації пацієнтів. Нині він розширив свою діяльність і включає програми садівничої терапії, які проводять професійні терапевти-садівники [9].

Колекції рослин, що використовуються в медицині, косметології та

парфумерії, зробили аптекарські сади й городи популярними серед відвідувачів. Їх можна побачити при замках, монастирях та освітніх закладах. Наприклад, Медичний (Аптекарський) сад Челсі, заснований ще у 1673 р. як центр медичної освіти, має ботанічну колекцію з понад 5 000 видів рослин. Вона є однією з найвідоміших і найрізноманітніших у світі, включаючи не лише лікарські, а й їстівні рослини, а також види, що використовуються в парфумерній, косметичній та фарбувальній промисловості.

У Франції аптекарські сади при замках і монастирях з'явилися у XIV ст. і мали переважно практичне призначення. Згодом у садово-паркові комплекси почали інтегрувати й естетичні елементи: вишукані партери з лавандою та трояндами, балюстрадні сходи, затінені алеї, декоративні водойми, які вже не слугували лише джерелом води. Яскравим прикладом таких садів, що збереглися донині, є Сади замку Вілландрі – один із найкращих зразків французького садово-паркового мистецтва. Комплекс складається з семи різних за характером садів, серед яких є й традиційний середньовічний сад з ароматичними травами, спеціями та лікарськими рослинами.

Часто аптекарські сади поєднували з «кухонними» або «овочевими» садами, мода на які з'явилася у XVIII ст. та досягла піку в епоху вікторіанства. Королівська родина, а за нею й заможні землевласники прагнули вирощувати на своїх володіннях усе необхідне для щоденного столу. Однак важливо було не лише отримати щедрий урожай, а й надати городу естетичного вигляду. Так виникли декоративні городи, які часто називають «французькими» завдяки унікальним садам замку Вілландрі, площа яких сягає 12,5 тис. м². Завдяки геометричному розташуванню живоплотів із самшиту та яскравому поєднанню кольорів квітів і овочів, город створює враження шахової дошки.

Іншим прикладом вдалого поєднання декоративних і їстівних рослин є сад Барнслі Хаус (Велика Британія). Під час його створення було використано принцип, викладений ще на початку XVII ст. в посібнику з городництва В. Лосона, який радив городникам стирати межі між квітковим садом і городом: у квітнику варто використовувати трав'янисті рослини у формі «квадратів і

вузлів», а в городі – створювати «привабливу квіткову межу». В саду Барнслі Хаус овочі висаджено в суворому порядку за змішаними схемами, де краса поєднується з практичною користю.

Перспективним напрямом садового туризму є сади та парки при релігійних об'єктах. Ватиканські сади (рис. 1.1.5) – популярна частина туристичних маршрутів, однак доступ до них обмежений: щодня дозволяється відвідування лише однієї-двох туристичних груп у супроводі офіційного ватиканського гіда.

Рис.1.1.5 Сади Ватикану

Відмінною рисою монастирських садів є не лише їхня естетична привабливість, а й практична функція – це місце для відпочинку, роздумів і молитви. В оформленні таких садів часто присутня символіка: хрестоподібне планування, заклики до поміркованості та аскетизму, стриманість ліній, лабіринт із підстриженого куща як образ складного духовного шляху людини до Бога [9].

Знайомство з палацово-парковими ансамблями та садибно-парковими комплексами може зацікавити найширше коло мандрівників. Садово-паркова архітектура створює естетично вдосконалений простір для життя та відпочинку людини. Вона формувалася протягом століть і ніколи не існувала відокремлено – завжди була частиною культури суспільства та відображенням ставлення

людини до природи в ту чи іншу епоху.

Ландшафтне мистецтво у своєму розвитку пройшло кілька історичних етапів, і кожен із них залишив по собі слід у вигляді певного стилю. Якщо в західній традиції сади – це своєрідна ода людині, яка панує над природою, то для східних цивілізацій – це філософськи довершена модель світобудови, ідеальний біоценоз. У межах кожного стилю існують напрями, течії та школи: від класичного французького (регулярного), англійського (пейзажного) й голландського на Заході – до китайського, японського чи ісламського в країнах Сходу.

Узагальнено всі сади та парки поділяються на регулярні (формальні) та пейзажні (природні). Прикладами регулярних садово-паркових ландшафтів у класичному французькому стилі є Сади Версаля, Сад Тюїльрі (Париж) та Сад Сан-Сусі (Потсдам).

Одними з найвидатніших зразків пейзажних (англійських) садово-паркових ландшафтів є сади маєтку Стоурхед у графстві Вілтшир (Англія) та Гірський парк Вільгельмсгеге, розташований у німецькому місті Кассель. Часто палацово-паркові комплекси поєднують у собі кілька ландшафтних стилів. Наприклад, Люксембурзький сад у Франції має дві відмінні частини: центральна, найстаріша ділянка, заснована ще у XVII столітті, виконана у класичному французькому стилі з регулярними квітниками, а східна та південно-східна частини оформлені у стилі англійського пейзажного парку [39].

Китайська цивілізація, яка заклала основи мистецтва садово-паркового будівництва на Сході, пішла шляхом наслідування природних ландшафтів. Вона реалізовувала основні принципи вчення феншуй через гармонійне поєднання п'яти ключових елементів: дерева, вогню, води, землі та металу. При цьому велике значення надавалося символіці рослин – як їхніх видів, так і кольорів. Витончені приклади китайських садів можна знайти не лише в самому Китаї, а й у Сінгапурі, Цюриху, Сіетлі, Берліні, Единбурзі та багатьох інших містах світу [46].

В Японії, окрім звичних для інших країн типів садів – імператорських,

монастирських, біля житлових будинків тощо – існують і спеціальні сади для чайних церемоній. Японський стиль садово-паркового мистецтва ґрунтується на чотирьох основних принципах: гармонії, природності, асиметрії та символізмі. Його характерні елементи – каміння, вода і рослини, доповнені малими архітектурними формами, що виглядають максимально природно та гармонійно. Окрім відомих садів самої Японії – Кенроку-ен у Канадзаві, Кораку-ен в Окаямі та Кайраку-ен у Міто – яскраві приклади японського ландшафтного стилю можна побачити в ботанічних садах у різних куточках світу: від Лейдена в Нідерландах до Газіантепа в Туреччині, від Майамі-Біч і Монако до індійського Удхагамандалама.

Одним із перспективних напрямів садового туризму є освітні тури, що їх організовують провідні університети, школи садівництва та ландшафтного дизайну. Такі програми часто доповнюються практикою в садах і парках, де учасники набувають професійних навичок. Показовим є приклад Німеччини, де на початку 1920-х років з'явилися «випробувальні сади», зокрема Вайєнштефан (Sichtungsgarten Weihestephan) – нині один із найбільших наукових центрів садівництва в Європі.

Численні виставки, фестивалі та садові шоу приваблюють тисячі відвідувачів по всьому світу. Щороку в нідерландському Кекенхофі проходить фестиваль первоцвітів, де демонструють найкращі сорти квітів. Законодавцем садової моди вважається виставка «Chelsea Flower Show» у Лондоні. Ще один масштабний захід – «Singapore Garden Festival», що об'єднує ландшафтних дизайнерів і флористів з усього світу.

Інші відомі події садово-паркового мистецтва проводяться у французькому замку Шамон-сюр-Луар, на виставці «Hampton Court Flower Show» у Лондоні, а також в італійських містах Бергамо («I Maestri del Paesaggio») і Падуї («Flormart»), у Гонконгу, Канберрі («Floriade»), Шпрусбері, а також у німецьких містах Нюрнберг («GaLaBau»), Ессен («IPM») і Дессау («LebensArt»).

Важливим ресурсом для розвитку садового туризму є спеціалізовані

музеї. Першим у світі музеєм цієї тематики став британський Музей історії садівництва (The Garden Museum), створений як приклад типового англійського саду XVII століття. У Лейпцигу діє Німецький музей садівництва (Deutsches Kleingärtnermuseum), присвячений історії приватного садівництва в Німеччині за останні двісті років.

Музей садівництва і виноградарства в Бамберзі, включений до списку спадщини ЮНЕСКО, розповідає про традиції вирощування овочів, фруктів і винограду, а також знайомить з побутом міських родин кінця XIX – початку XX століття. У Дюссельдорфі знаходиться Музей європейського садового мистецтва, де представлено унікальні експонати, що ілюструють розвиток садівництва від античності до сьогодення.

«Садова тематика» сьогодні є складовою різних видів туризму – пізнавального, лікувально-оздоровчого, релігійного, етнічного, подієвого, гастрономічного, освітнього та екологічного [10].

Сади й парки мають великий потенціал у сфері пізнавального туризму завдяки своєму стилістичному та просторовому різноманіттю. Одним із яскравих прикладів є Ботанічний сад Аделаїди (Австралія), один із найстаріших у країні.

Існують музеї, присвячені вирощуванню окремих видів рослин. Так, в амстердамському Музеї гашишу, марихуани та коноплі (The Hash Marijuana & Hemp Museum) можна дізнатися про лікувальні та наркотичні властивості цих рослин, а також про їх застосування у виробництві – від лампового масла й поліролі до одягу, окулярів і посуду з конопель.

В італійському Сан-Ремо Музей флори (Floriseum) присвячений гвоздикам і трояндам, що принесли регіону славу в епоху розквіту квітникарства. Амстердамський Музей тюльпанів (Tulip Museum) висвітлює історію цієї квітки – від "тюльпаноманії" 1630-х років до артефактів виробництва цибулин, кераміки та фільмів.

Особливу увагу заслуговують численні музеї троянд. У бельгійському Музеї в Шато-де-Колома діє міжнародний розарій і експозиції, що дозволяють

не лише побачити, а й відчути аромат і навіть смак троянд. Неподалік німецького міста Бад-Наухайм розташований Музей троянд, присвячений історії селекції, вирощування та виробництва рожевої олії. У його магазині популярні трояндова вода, мило, сироп, а страви в кафе – справжнє свято рожевих смаків.

У Музеї троянд у болгарському місті Казанлик зберігається понад 15 000 експонатів, що ілюструють вирощування та збирання троянд по всій країні – від документів і фотографій до інструментів для виробництва рожевої олії та води. У місті Тайлер (штат Техас, США), що зветься «трояндовою столицею нації» завдяки найбільшому в США розарію, розташований Музей троянд, який щороку відвідує близько 100 тисяч осіб. Його експозиція розповідає про історію місцевого розсадництва, а виставка доповнена великою кількістю фотографій і відео.

Ще одним цікавим ресурсом пізнавального садового туризму є відвідування квіткових ринків і аукціонів. Це завжди яскраве видовище, насичене кольорами й ароматами, а для мандрівників – чудова нагода зробити фото та придбати унікальні рослини.

Відомою зупинкою в маршрутах квітового туризму є всесвітньо відомий аукціон в Алсмері (Aalsmeer Flower Auction, Нідерланди) – найбільший квітковий аукціон у світі, який відіграє ключову роль у глобальній торгівлі квітами. Його склад займає площу, що перевищує розмір двохсот футбольних полів. Туристів вражають масштаб комплексу, автоматизована система логістики, напружені торги та краса квітів.

Не менш видовищним є амстердамський квітковий ринок Bloemenmarkt – єдиний у світі плавучий квітковий ринок, розташований на стаціонарних баржах. Нині це один з головних постачальників цибулин тюльпанів і садових товарів для туристів, які відвідують Амстердам.

Одним із популярних туристичних місць у Римі є один із найстаріших квіткових ринків – Кампо-деї-Фйорі, де, окрім квітів, пропонують овочі, спеції та рибу. Широко відомі серед туристів і інші квіткові ринки з великим

асортиментом рослин, насіння, цибулин, саджанців і садового інструменту: в Лондоні (ринок на Коламбія-роуд), у Шанхаї (Цаоцзяду) та в Сіднеї (Флемінгтон – найбільший квітковий ринок Австралії).

Різноманітність ресурсів садового туризму відкриває можливості для створення унікальних квіткових турів – як організованих, що їх пропонують туристичні компанії, так і самостійних подорожей, орієнтованих на індивідуальні інтереси мандрівників.

Показовим є досвід Нідерландів – «квіткової столиці світу», яка цілий рік пропонує незабутні тури з відвідуванням тюльпанових полів, аукціонів, плавучих ринків, садів Кекенхоф, оранжерей і квіткових музеїв. Особливо популярні навесні сади Кекенхоф – на площі 32 га тут щороку висаджують близько 7 млн. цибулин. У цей період проходять традиційні заходи: парад квітів у Болленстрейк, фестиваль тюльпанів тощо.

На ринку з'являються саме садові тури, а не просто включення садових об'єктів у загальні маршрути. Яскравий приклад – «Флористичний тур у Голландію», де дві третини часу присвячено об'єктам, пов'язаним із квітникарством. Вони різноманітні, автентичні й створюють цілісне уявлення про Нідерланди як центр світового квітництва. Такий підхід дозволяє побачити еволюцію галузі, вплив природних і соціально-економічних чинників, відчутти щоденну працю садівників і роль квітництва в культурі та суспільстві країни.

Отже, у загальному вигляді до такого виду нішевого туризму, як садовий туризм, належать відвідування садів, спеціалізованих заходів і установ (садові фестивалі, ботанічні сади тощо), а також важливих об'єктів історії садівництва. На тлі втечі від урбанізації та зростання глобального інтересу до природи й екології, цей напрям стає перспективним для розвитку туризму. Світові тенденції старіння населення також підсилюють попит, адже садівництво є одним із найпоширеніших захоплень серед людей похилого віку.

Садовий туризм особливо розвинувся в європейських країнах – передусім у Великій Британії, Німеччині та Нідерландах, де він виник на початку ХХ століття, а згодом поширився разом з англосаксонською культурою до

Північної Америки та Австралії.

Попри свою популярність, садовий туризм залишається нішевим сегментом туристичного ринку. У світі існує обмежена кількість туроператорів, що пропонують подібні екскурсії. Однією з головних проблем організації є сезонність пропозиції. Щоб садовий туризм сформувався як окрема категорія туристичних подорожей, важливо мати ресурси, привабливість яких буде мотивувати до мандрівок і формувати коло зацікавлених споживачів.

Основними об'єктами садових туристичних маршрутів виступають різноманітні парки і сади, спеціалізовані установи (музеї природи), квіткові аукціони й ринки, фестивалі та спеціальні події (воркшопи, майстер-класи тощо). Різноманіття ресурсів садового туризму дає змогу створювати унікальні квіткові тури – як організовані, що пропонуються турфірмами, так і самостійні. Також практикуються тематичні подорожі, присвячені квітникарству, садовому дизайну, присадибному садівництву або їх поєднанню.

Далі будуть розглядатися чинники розвитку садово-паркові ландшафти як об'єкти сфери туризму та рекреації.

1.2. Садово-паркові ландшафти як об'єкти сфери туризму та рекреації: чинники розвитку

Протягом тисячоліть, починаючи з виникнення осілого способу життя, людина безперервно змінювала окремі елементи та властивості ландшафтних комплексів, спрямовуючи їх розвиток відповідно до власних потреб і цілей. Це стало передумовою формування та розвитку особливої категорії ландшафтів – антропогенних. Спершу це були давні поселення та сільськогосподарські угіддя, а нині – урбанізовані зони, промислово-транспортні вузли, великі аграрні та лісогосподарські системи. Серед різноманіття антропогенних ландшафтів особливе місце займають садово-паркові, які за функціональними рисами та взаємодією природних і створених людиною елементів сприяють

гармонізації середовища та створенню комфортних умов для сучасної людини. Вони є своєрідним компромісом між потребою змінювати природу та необхідністю її збереження.

У різні періоди історії людська діяльність була спрямована не лише на задоволення господарських потреб. Прагнення до краси, пізнання невідомого та гармонійного єднання з природою спонукало людину впроваджувати мистецтво в повсякденне життя. Одним із найскладніших «синтетичних мистецтв» є садово-паркове мистецтво. Це форма архітектурно-художньої творчості, що поєднує природні елементи, архітектуру та пластичні мистецтва в єдину композицію. Особливість цього виду мистецтва полягає у використанні живої рослинності, яка постійно змінюється, надаючи творам унікального емоційного й естетичного забарвлення.

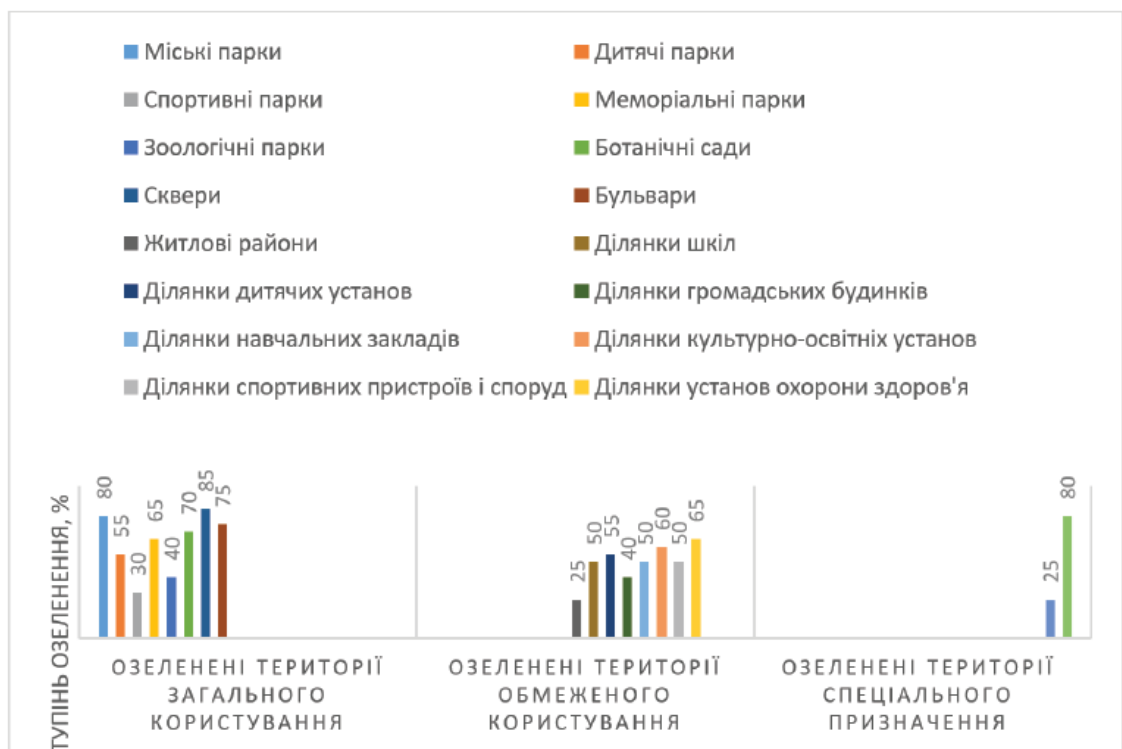

Рис. 1.2.1 Частка садово-паркових ландшафтів у структурі селитебних ландшафтів різного призначення [24]

Як зазначають А. П. Вергунов і В. А. Горохов [25], паркові композиції створюються за принципами живопису, а чергування зорових образів у русі підпорядковується складним ритмічним законам, подібним до музичних. Парк і сад – це поезія, наповнена символами й асоціаціями. Варто пам'ятати, що в усі

епохи сади й парки мали не лише практичне, а й значне естетичне значення.

Парки виступають важливими природними осередками, що формують сприятливий мікроклімат і забезпечують ефективне функціонування як культурно-рекреаційних центрів. Однією з визначальних рис парків як закладів культури є використання природного середовища для організації дозвілля населення. Саме парки здатні забезпечити ті види відпочинку, які передбачають психологічне віддалення від міського шуму та ритму [21].

На рис. 1.2.1 відображено частки садово-паркових ландшафтів у структурі селитебних ландшафтів різного призначення.

Багатофункціональність парків культури та відпочинку дає змогу реалізовувати важливі культурно-виховні завдання, а також виконувати рекреаційні, просвітницькі, соціальні та інші суспільно значущі функції. Садово-парковий ландшафт є різновидом антропогенного ландшафту, в якому природні елементи (рельєф, водні ресурси, ґрунти, рослинність тощо) гармонійно поєднані з малими архітектурними формами, спорудами та інфраструктурними елементами. У результаті виникає цілісна система, що відображає суспільне світосприйняття крізь призму соціального, економічного й політичного контекстів [11]. Такі ландшафти є не лише художніми витворами, а й своєрідним відображенням філософських уявлень і ставлення людини до природи [2, 11, 26].

Садово-паркові ландшафти сформовані під впливом людської діяльності для задоволення як матеріальних, так і духовних потреб. Такі комплекси насичені культурними артефактами, вирізняються значущими асоціативними та історичними характеристиками, слугуючи своєрідними ландшафтно-культурними ідентифікаторами окремих регіонів [10].

Садово-паркові ландшафти є частиною матеріального середовища, що оточує людину та впливає на її емоції й світосприйняття. Вони формуються засобами архітектури, дендрології, літератури й залежать від політичних, релігійних та соціально-економічних чинників, що переважали або залишаються актуальними у суспільстві.

Питання рекреації в парках є предметом постійного розгляду в раді Національної асоціації парків і рекреацій США. Обговорюються аспекти фінансування, охорони здоров'я, ведення здорового способу життя, а також діяльність з дітьми, молоддю, родинами. Значну увагу приділяють збереженню природних ресурсів у рамках рекреаційної діяльності [21]. Особливо наголошується на потребі розширення функціонального спектра парків та урізноманітнення роботи з соціально вразливими групами населення – іммігрантами, людьми без дітей, підлітками з неблагополучних районів, літніми людьми. Йдеться про адаптацію рекреаційних програм з урахуванням їхніх соціально-психологічних потреб, а також просвітницьку діяльність у сфері дозвілля для людей похилого віку [21].

Ландшафтна структура садово-паркових ландшафтів цього періоду формувалася на основі природних фацій, урочищ і місцевостей, характерних для типових природних ландшафтів Центральної Європи. Витоки сучасних історико-культурних ландшафтів, зокрема садово-паркових, пов'язані з шануванням окремих природних об'єктів – джерел, озер, березових гаїв, дібров тощо. Саме навколо таких місць утворювалися особливі простори, призначені для проведення ритуальних дій і святкових обрядів. Ландшафтна структура садово-паркових ландшафтів цього періоду формувалася на основі природних фацій, урочищ і місцевостей, характерних для типових природних ландшафтів Центральної Європи. Витоки сучасних історико-культурних ландшафтів, зокрема садово-паркових, пов'язані з шануванням окремих природних об'єктів – джерел, озер, березових гаїв, дібров тощо. Саме навколо таких місць утворювалися особливі простори, призначені для проведення ритуальних дій і святкових обрядів [10].

Формування садово-паркових ландшафтів Правобережного лісостепу України відбувалося під впливом двох ключових чинників. Перший – прикордонне розташування території, яке впродовж століть виконувало бар'єрну або об'єднувальну функцію між північчю та півднем, заходом і сходом, спричиняючи ізоляцію або вплив зовнішніх культур. Другий чинник –

хвилі освоєння території, зумовлені міграційними процесами та історичним розвитком, що наклали культурно-етнічне розмаїття на первинну спадщину. Це дозволяє трактувати садово-паркові ландшафти як важливі об'єкти рекреаційно-туристичної цінності.

До середини XVII ст. сади й парки належали переважно царю, його родині та вищим державним діячам, і символізували владу та статус. Більшість інших землевласників обмежувалися утилітарним використанням садів [25]. На Правобережжі збереглися два парки XVII ст.: Печерський парк у с. Печера Вінницької області та Будищанський парк у с. Будищі Черкаської області [5].

У XVIII столітті магнатські резиденції Правобережної України сприймалися як своєрідні аркадії – ідеалізовані простори, де будь-яке бажання ясновельможного пана миттєво виконувалося. Такі резиденції поєднували функції житла для власника й родини, місця збереження родових реліквій та архівів, а також відігравали репрезентативну роль. Їх утримання потребувало значних витрат: не лише на палаци, прикрашені мистецькими творами й рідкісними колекціями, а й на організацію урочистих прийомів. Важливим елементом резиденцій був парк або сад, що у композиції з палацом і господарською частиною символізував духовний вимір – ідеальне доповнення до «земного буття» власника [2].

Одним із ранніх ансамблів цього періоду є збудований у 1782 р. маєток Потоцьких у Тульчині. Парк «Хороша» («Ларошель», «Лароше», «Ля рош»), що створив у 1793 р. П'єр Ленро охоплював галявини стрижених газонів, широкі дороги, обсажені деревами, систему каналів і водойм, що поділяли садово-паркових ландшафт на частини. Центром водної композиції був каскад, який спускався від палацу до мармурового басейну. Доріжки, майданчики, острови були прикрашені мармуровою грецькою та римською скульптурою. Окрасою парку були руїни землі Фідія, купальня в турецькому стилі, мавританська лазня, альтанки, мости. По території парку були розміщені вольєри з птахами. В оранжереях вирощували екзотичні види рослин [25].

Дитинство Т. Г. Шевченка тісно пов'язані з маєтком Енгельгардта,

розташованим у селі Будище на території сучасного Звенигородського району Черкаської області. У лютому 1847 року до Немирова завітав відомий композитор Ф. Ліст, де виступив із одним із завершальних концертів у залі палацу, що належав графу Болеславу Потоцькому.

На сьогодні низка архітектурно-паркових ансамблів – як палаци, так і ландшафтні сади – занесені до офіційного списку об’єктів архітектурної та містобудівної спадщини України. Серед них – парк із палацом у селищі Вороновиця (кінець XVIII ст.), маєток Вітославського-Львова в селі Чернятин (кін. XVIII ст.), садиба Ланге в селі Нападівка (кін. XVIII ст.), архітектурний комплекс у смт Муровані Курилівці (поч. XIX ст.), помістя С. Ценіної (поч. XX ст.), палац княгині М. Щербатової в Немирові (кін. XIX ст.), садиба роду Черномських (XIX ст.), парк у селі Спичинці (кін. XVIII ст.), садиба в Антополі (1780 р.), комплекс у Комаргороді (кін. XIX ст.), родинне гніздо Собанських у Верхівці (1891 р.), дендропарк «Олександрія» в Білій Церкві (1793 – XIX ст.), маєток княгині В. В. Голіциної (XVIII–XIX ст.), садиба Давидових у Кам’янці (XVIII–XIX ст.), ансамбль Лопухіних у Корсуні-Шевченківському (1783–1787 рр.), мисливський палац у Тальному (XIX–XX ст.), дендрологічний парк «Софіївка» (XVIII–XIX ст.), а також садиба з парком у Шполі (XIX–XX ст.).

Розвиток туризму, орієнтованого на відвідування парків і садиб, залежить від рівня розвитку туристичної інфраструктури. Від її якості, доступності та зручності значною мірою залежить ефективність функціонування паркового туризму як окремої галузі культурного дозвілля [31].

Для впровадження сучасних рекреаційних технологій у парках створена розгалужена інфраструктура: прогулянкові доріжки, пляжі, солярії, павільйони, тенісні корти, майданчики для кінного спорту, а також максимально використовуються природні ресурси. Зростає популярність трансформації парків у великі рекреаційні центри з різноманітними послугами. Найбільший інтерес у відвідувачів викликають заняття з плавання в басейнах, гольф, теніс, спортивна хода, оздоровчі прогулянки та групи здоров’я. Плавальні басейни стали невід’ємним елементом парків різних типів і враховують потреби всіх

вікових груп. Їх графік роботи гнучкий: окремий час виділений для людей похилого віку, ранкові та вечірні години – для родин з дітьми, а також передбачено спеціальний час для дітей різного віку. Поряд із басейнами облаштовані пляжі, кафе та ігрові майданчики для активного дозвілля [21].

Сучасну рекреаційну спрямованість парків забезпечують особливості паркобудівництва: образна система, символіка та організація простору. Відбувається поєднання «урбанізованих» і природних елементів через використання оригінальних атракціонів і ігрових конструкцій, гармонійно інтегрованих у природне середовище.

Серед найефективніших новітніх рекреаційних технологій – теорії «естетичного поля» та «розуміння і відчуття краси», які поєднують мистецтво з пізнавальною діяльністю та водночас сприяють відпочинку. У зарубіжних парках широко застосовуються технології, що передбачають глибоке вивчення особливостей кожної пори року для посилення естетичного сприйняття природи, зосередження уваги на сезонній кольоровій гамі та детальному спогляданні конкретних природних об'єктів [21].

Це сприяє формуванню естетичного смаку, глибшому сприйняттю природи у всій її різноманітності, а також розвиває здатність підтримувати баланс між емоційно-чуттєвим сприйняттям і раціонально-абстрактним мисленням.

Формування садово-паркових об'єктів базується на низці ключових чинників. До соціально-економічних належать суспільно необхідні умови середовища, характер зайнятості населення, структура сфери обслуговування. Естетичні та художньо-композиційні аспекти включають забезпечення психологічного комфорту та привабливості простору. Природно-кліматичні фактори охоплюють захист від зовнішніх впливів, наявність ландшафтів і природних ресурсів, а також заходи з охорони природи – геосфери та біосфери. До науково-виробничих належать технологічні рішення для створення штучного середовища, розміщення об'єктів споживання, ефективне використання інвестицій та організація комунікацій між елементами системи [19].

До містобудівних та природо-ландшафтних чинників належать процеси формування й розвитку населених пунктів, до складу яких входять садово-паркові об'єкти України. Ці процеси розгорталися під впливом складних політичних та соціально-економічних обставин. За архівними та літературними джерелами, заснування міст на Лівобережній і Правобережній Україні часто відбувалося навколо палаців і замків власників, де населення знаходило захист від зовнішніх загроз – аналогічно до формування містечок біля історичних пам'яток Західної Європи в період Середньовіччя. Містобудівні та природо-географічні чинники охоплюють кліматичні умови, природно-ландшафтні особливості та інші характеристики довкілля [1].

До ергономічних чинників, які суттєво впливають на формування дизайну предметно-просторового середовища, а отже – і на ландшафтний дизайн, належать антропометричні, психофізіологічні та естетичні аспекти. Вони враховують різноманітні функціональні можливості та індивідуальні особливості людини у взаємодії з простором, що особливо важливо для створення комфортних умов праці й відпочинку [1].

До структурно-типологічних чинників, що впливають на формування й розвиток об'єктів міського середовища, відносяться особливості типології житлових і громадських будівель, різні види ландшафтних територій, а також удосконалення архітектурно-планувальної структури цивільних споруд та елементів їхнього благоустрою і облаштування.

Технічні чинники, які тісно взаємодіють із функціонально-типологічними, включають використання новітніх будівельних матеріалів, розвиток конструктивних і інженерних систем, а також впровадження сучасних інформаційних технологій. [1].

Провідним чинником привабливості паркового туризму є транспортна доступність, що визначається розташуванням об'єктів туристичного інтересу. Загалом, міські парки мають вищу відвідуваність порівняно із сільськими та заміськими. Водночас, із позиції проєктного підходу, саме заміські парки мають ширші можливості для розвитку – завдяки спеціалізації, визначеній

тематиці, функціональному зонуванню та архітектурно-планувальним особливостям. Це зумовлює їхню високу привабливість і сприяє процесам комерціалізації. Такий підхід дає змогу паркам виступати як самостійні суб'єкти туристичного ринку, формувати власну цінову та маркетингову політику, а також активно розвиватися. Натомість міські парки здебільшого виконують функції місць для прогулянок, відпочинку, естетичного та екологічного виховання, а також покращення дозвілля містян [45].

Другий важливий чинник для розвитку паркового туризму – це стан та відповідність розважальної інфраструктури. Якщо розглядати парки як туристичні об'єкти, вони повинні бути привабливими й зручними для відвідувачів. Ключову роль у створенні комфортного середовища для відпочинку та розваг відіграє інфраструктура, яка включає атракціони, спортивні майданчики, зони для пікніків і відпочинку. Вона має задовольняти потреби різних категорій відвідувачів – незалежно від віку, інтересів чи фізичних можливостей.

Наприклад, для сімей важливо мати безпечні й цікаві дитячі майданчики поряд із зонами релаксації для дорослих, тоді як молодь більше приваблює активний відпочинок – велосипедні маршрути, спортивні поля для волейболу, баскетболу тощо. Безперечно, якісний стан інфраструктури прямо впливає на загальні враження від парку. Усі елементи повинні бути безпечними, чистими та утримуваними на належному рівні [31].

Паралельно з розвитком масштабних рекреаційно-розважальних парків, у багатьох країнах світу зростає популярність концепції створення компактних тематичних парків. На відміну від великих розважальних комплексів, ці невеликі парки мають значні переваги у сфері управління та експлуатації. Завдяки своїм скромним розмірам, вони здатні швидше адаптуватися до змін у вподобаннях відвідувачів, оперативно впроваджувати новітні наукові й технічні розробки, а також втілювати свіжі ідеї для дозвілля.

Практика функціонування як окремих розважальних парків, так і розважальних зон у межах більших паркових територій, свідчить про

доцільність компактного розміщення атракціонів і споруд для активного відпочинку. Їх варто розташовувати поблизу основних входів і транспортних під'їздів до парку, що забезпечує зручність доступу й оптимізує потоки відвідувачів [15].

Сучасний стан і розвиток індустрії гостинності є одним із ключових чинників ефективного функціонування та зростання паркового туризму. Наявність сучасних закладів розміщення й харчування значно підвищує привабливість паркових територій для туристів. Зведення готелів, кемпінгів, гірських притулків у межах парків або поруч із ними створює комфортні й безпечні умови для відпочинку та дослідження рекреаційних зон.

Важливим є також розвиток мережі харчування, зокрема екокафе та ресторанів, що пропонують страви з органічних місцевих продуктів, – це робить відвідування парків більш привабливим і сучасним.

Садово-паркові ландшафти виступають матеріальним втіленням історичного спадку, зберігаючи пам'ять про своїх творців і власників. У цьому контексті вони мають розглядатися як значущі об'єкти рекреаційно-туристичної інфраструктури регіону. Подальші дослідження будуть присвячені вивченню внеску окремих історичних постатей і відомих родів у формування садово-паркових ландшафтів досліджуваної території..

Наступним кроком визначено вивчення взаємодії сфери туризму та охорони природи з позицій міжнародного досвіду.

1.3. Садово-парковий туризм та охорони природи: міжнародний досвід

В останні десятиліття рівень і темпи розвитку туризму та рекреації суттєво впливають на економічний і соціальний прогрес багатьох країн. Туристично-рекреаційна діяльність розгортається на привабливих для відпочинку територіях, зокрема на об'єктах природно-заповідного фонду.

У процесі освоєння цих територій виникла потреба збереження хоча б частини недоторканої природи, а також окремих культурно-історичних об'єктів, які мають цінність для країни, суспільства або світової спільноти. З цією метою майже в усіх країнах світу були виділені спеціальні ділянки суходолу або акваторії, що набули статусу охоронюваних територій.

Найпоширенішою формою організації таких територій є національні або регіональні парки. Їх створюють за рішенням державних або регіональних органів влади, або ж за участю міжнародних інституцій, наприклад, ЮНЕСКО – там, де екосистеми збереглися без значного впливу людської діяльності, де флора і фауна лишаються природними, а рельєф та середовище мають виняткову цінність чи естетичну привабливість.

Унікальні природні комплекси, а також флора і фауна національних парків перебувають під державною охороною. У більшості з них суттєво обмежена господарська діяльність. Водночас дозволяється контрольоване відвідування парків – у межах, необхідних для наукових досліджень або туристичних цілей, зокрема для естетичного сприйняття природи й ознайомлення з культурною спадщиною [32].

Міжнародний союз охорони природи (МСОП), заснований у 1948 році, класифікує охоронювані території за такими категоріями [32]:

1. Природний заповідник суворого режиму (Strict Nature Reserve);
2. Місцевість природного стану (Wilderness Area);
3. Національний парк;
4. Пам'ятка природи (Natural Monument);
5. Територія збереження виду/місцеперебування (Habitat/Species Management Area);
6. Охоронюваний ландшафт (Protected Landscape/Seascape);
7. Територія контрольованого природовикористання (Managed Resource Protected Area).

Основними завданнями МСОП є планування освоєння та збереження територій, населених представниками флори і фауни, а також здійснення

наукової, дослідницької та культурної діяльності. У 1958 році ця організація рекомендувала ООН звернути увагу на питання створення та підтримки національних парків. У 1962 році відбулася Міжнародна конференція з питань національних парків, у якій взяли участь представники понад 70 країн.

Більшість національних парків активно використовується з туристичною метою. Туристи пересуваються виключно визначеними маршрутами, здебільшого у супроводі гідів і на спеціалізованому транспорті. Для відвідувачів передбачені зони для ночівлі, зокрема кемпінги. Туризм у межах національних парків поступово перетворюється на важливу галузь економіки. Він виступає джерелом самофінансування та водночас ефективним інструментом охорони довкілля.

Утім, у більшості випадків такі парки фінансуються з державного бюджету або за підтримки міжнародних організацій, особливо коли розташовані поза межами юрисдикції окремих держав. У зв'язку з цим важливим завданням є регулювання туристичних потоків, раціональне планування та дотримання допустимого рівня відвідуваності, який не завдає шкоди природному середовищу.

У світі налічується понад 5300 охоронюваних природних територій і національних парків, із яких приблизно 2600 мають міжнародне значення та внесені до реєстру ООН. Найбільше таких об'єктів зосереджено в Північній Америці (США і Канада), де національні парки перетворилися на популярні туристичні локації, що постійно приваблюють дедалі більше відвідувачів [32].

Перший у світі національний парк – Єллоустон – був створений у США в 1872 році (рис. 1.3.1). У 1885 році в Канаді з'явився національний парк Банф, розташований на східних схилах Скелястих гір (площа – 26 км²). Активне формування системи національних парків і заповідників розпочалося після завершення Другої світової війни: якщо в 1950 році таких об'єктів було близько 50, то вже до 1982 року їх кількість перевищила 1000 [32].

Попри урбанізацію, яка поступово охоплює природні території Північної Америки, кількість національних парків і далі зростає. Зокрема, природа

Канади охороняється 41 національним парком, численними національними лісами, 46 заповідниками, понад 100 спеціально виділеними зонами для перелітних птахів, а також національними й провінційними парками та резерватами різних рівнів.

Рис. 1.3.1 Йеллоустонський національний парк

Головною метою створення національних парків, наприклад, у Канаді є збереження природного середовища, яке становить особливу частину національної спадщини. Такі парки створюються для зміцнення здоров'я населення, організації відпочинку на природі, охорони природних ландшафтів, флори і фауни, а також задля збереження національного природного надбання. Крім того, вони сприяють економічному розвитку регіонів шляхом створення туристичних підприємств і сервісних послуг для відвідувачів, а також забезпечують робочі місця для місцевого населення в системі управління парками. Якщо спершу головною функцією таких територій була охорона природи, то сучасні національні парки функціонують на основі комплексного підходу до управління в межах екосистем.

Останнім часом зростає кількість туристів, які надають перевагу активному відпочинку на природі, що призводить до розширення зон, залучених до туристичної діяльності. Це, у свою чергу, збільшує навантаження на природні комплекси та може призводити до їх деградації. Оскільки різні природні системи мають різну стійкість до рекреаційного впливу, важливо

визначити оптимально допустиме рекреаційне навантаження – тобто максимальну кількість відвідувачів, яку може витримати територія без негативних наслідків для довкілля.

Найбільш ефективним підходом до організації туризму в національних парках є зонування території, суворе дотримання природоохоронного режиму та регламентація кількості туристів. У більшості випадків саме національні парки залишаються єдиними структурами, здатними здійснювати планування, управління та моніторинг туристичної діяльності на відповідних природоохоронних територіях.

Канада – одна з високорозвинених країн світу, що дедалі більше привертає увагу не лише зростаючим економічним потенціалом, а й активним освоєнням нових територій із динамічним розвитком туристичної сфери. Як північна держава, Канада володіє понад 3 млн. км² арктичних земель, розташованих за межами Північного полярного кола (66°33'). Це багатонаціональна країна з федеративною формою державного устрою.

У глобальній туристичній системі Канада вирізняється спеціалізацією на природоорієнтованому туризмі – екологічному, пригодницькому та інших його видах. Така спрямованість зумовлена величезною площею країни й багатими природно-рекреаційними ресурсами. Майже 9,97 млн. км² її території залишаються слабо освоєними, крім вузької південної смуги, де зосереджено близько 90% населення.

З історичної точки зору Канада є відносно молодого державою, розвиток якої проходив у контексті французької та британської колонізації. Упродовж ХХ століття країна набула нових рис як держава, що прийняла значну кількість іммігрантів з усього світу. Тісне географічне сусідство з потужними Сполученими Штатами Америки впливало на всі аспекти життя канадського суспільства. Завдяки спільності мови цей вплив особливо яскраво проявився в культурній сфері, яка відіграє ключову роль у формуванні національних традицій і збереженні самобутності.

На сучасному етапі розвитку Канада орієнтується на стабільне

економічне зростання, збалансоване освоєння своєї обширної, але малонаселеної території, ефективного використання природних ресурсів, а також на підтримку гармонійної структури національного господарства.

Як видно з табл. 1.3.1, туризм є істотним джерелом доходу канадської економіки. У 2023 р. загальні витрати туристів: 124,4 млрд. канадських доларів. Загальний економічний вплив (включаючи прямий, непрямий та індукований): 252,2 млрд. канадських доларів. Прямий внесок у ВВП: 48,6 млрд. канадських доларів. Кількість робочих місць, підтриманих туризмом: понад 1,1 млн. Загальні податкові надходження від туризму: приблизно 50,9 млрд. канадських доларів [63].

Таблиця 1.3.1

Туризм в економіці Канади (за 2003-2024 рр.), млрд. канад. дол., [60, 63]

Доходи від туризму, млрд. канад. дол.	2003	2008	2010	2023	в % 2023/ 2003 рр.
Всього	54,9	74,8	74,2	48,6	-11,5
Внутрішній туризм	39,3	59,2	59,4	-	-
В'їздний туризм	15,6	15,7	14,8	-	-
Податкові надходження від туризму у ВВП країни	22,4	30,7	29,7	50,9	+227,2

У 2024 р. туристична галузь Канади продемонструвала стійке зростання. Упродовж четвертого кварталу витрати на туризм становили 26,4 млрд. канадських доларів. Загалом за рік зафіксовано зростання витрат на туризм на 3,6%, що супроводжувалося підвищенням ВВП, сформованого внаслідок туристичної діяльності, на 3,8%. Частка туризму у загальному валовому внутрішньому продукті країни досягла 1,78%. Крім того, відбулося збільшення кількості зайнятих у туристичному секторі – на 1,8% порівняно з попереднім роком [60].

Хоч Канада не належить до країн із розвиненим екскурсійно-пізнавальним туризмом, вона все ж пропонує низку об'єктів, що становлять інтерес для туристів. Серед них – сучасні міста з розвинутою інфраструктурою, збережені поселення корінних народів: індіанців на півдні та інуїтів на півночі, понад 2100 музеїв і історичних парків, а також значні виробничо-технічні

об'єкти, (телебашта в Торонто чи всесвітньо відомий Ніагарський водоспад).

Пам'ятки історико-культурної спадщини Канади, хоча й порівняно молоді, мають важливе значення, адже вони переважно пов'язані з періодом європейської колонізації та господарського освоєння Північної Америки. Особливо багато історичних об'єктів збереглося у прибережних провінціях Канади: численні оборонні споруди й житлові будівлі перших поселенців були перетворені на музеї або оголошені пам'ятками природи.

Внутрішній туристичний ринок Канади є провідним сектором у галузі, формуючи близько 60% загального туристичного доходу (див. табл. 1.3.1). Близько 70% канадців віддають перевагу подорожам у межах власної країни, а не за її межами, зокрема це стосується осіб середнього віку. Основними видами внутрішнього туризму є короткочасні поїздки на вихідні та двотижневі відпустки.

Незважаючи на значне розмаїття природних умов, туристичні компанії по всій Канаді забезпечують подорожуючих комфортабельними готелями, мотелями, кемпінгами, зручним транспортом та різноманітними послугами. Згідно з даними Канадської комісії з туризму, 38% канадців подорожують заради активного відпочинку, 36% – щоб відвідати родичів чи друзів, а 2,5% – з діловими цілями.

Серед популярних занять – походи в природу, візити до національних парків, спортивне полювання й риболовля, спостереження за дикою природою, а також ознайомлення з історією та культурою корінного населення. У середньому один канадець витрачає на поїздку приблизно 265 канадських доларів. Із кожним роком зростають витрати на сувеніри та подарунки.

Найактивніший туристичний сезон триває з липня по грудень, причому теплі місяці є найбільш привабливими. Більшість канадських туристів (91%) подорожують автомобілями та найчастіше зупиняються у друзів або родичів [63].

Національні парки Канади відіграють ключову роль у розвитку екологічного туризму. Узбережжя Тихого й Атлантичного океанів, береги

арктичних морів і затоки Святого Лаврентія приваблюють велику кількість птахів і морських ссавців. Зокрема, у затоці Святого Лаврентія можна спостерігати за кількома видами китів, а в національному парку Пасифік-Рим на острові Ванкувер – за рідкісними морськими видрами, які перебувають на межі зникнення. Вся фауна тут перебуває під охороною: у разі виявлення зменшення чисельності певного виду вводиться негайна заборона на полювання.

Через заповідні території пролягають унікальні туристичні маршрути та екологічні стежки, які користуються популярністю саме через свою головну перевагу – збережену дику природу, не змінену людською діяльністю. Яскравим прикладом є Аппалачська пейзажна й екологічна стежка, довжиною близько 3500 км. Вона була заснована у 1921 році, повністю сформована до 1937-го і у 1962 році набула статусу національної пейзажної туристичної стежки. Маршрут проходить через 14 штатів США і вважається одним із найдовших пішохідних маршрутів у світі [32].

У Канаді державна політика щодо збереження історичної спадщини з самого початку тісно пов'язана з політикою охорони природного середовища та національних парків (федеральне агентство Parks Canada). Перший закон про національні парки (National Parks Act), що регулював охорону історичних і природних пам'яток Канади, був ухвалений у 1911 році. У 1930 році до закону була додана друга частина, яка закріплювала за федеральним урядом право створювати пам'ятки національного значення на своїй території.

Система національних парків Канади відіграє велику роль у зміцненні здоров'я населення, оскільки канадці полюбляють активний відпочинок на природі. Важливим чинником, що впливає на відвідуваність парків, є зміни у графіках відпусток. У Канаді більш популярні часті, короткі подорожі неподалік від дому (2–4-денні поїздки на вихідні), ніж тривалі сімейні відпустки на 2–3 тижні. Національні парки добре пристосовані до короткострокових візитів, пропонуючи якісне обслуговування та низку додаткових послуг.

Інформація про послуги національних парків доступна через Інтернет та інші засоби зв'язку. Усі національні парки Канади мають вебсайти з детальною інформацією, фото- й відеоматеріалами – від політики управління парком до досвіду надання конкретних послуг.

Кошти на утримання національних парків надходять як з федерального бюджету, так і з бюджетів регіонального та муніципального рівнів. Так, близько 70% витрат національних парків покриває агентство Парки Канади, 30% – влада провінцій. Крім того, значну частину інвестицій становить приватний капітал, також національні парки добре забезпечені трудовими ресурсами.

Уряд країни щорічно виділяє субсидії в розмірі 30 млн канадських доларів на проведення фестивалів і заходів, присвячених історично важливим для громад подіям, у яких можуть брати участь представники й організації місцевої культурної спільноти. Особливе значення в розвитку паркової справи надається встановленню партнерських відносин адміністрацій національних парків з місцевим населенням і владою (в Канаді це регулюється Законом «Про дотримання прав аборигенного населення»).

У більшості національних парків важливу роль відіграють локальні джерела фінансування, які є частиною загальних доходів. До них належать плата за вхід до парку, проживання, проїзд транспорту, надання туристичних послуг (риболовля, полювання, екскурсії тощо). Так, парковий туризм у Канаді щороку приносить 24,0 млрд доларів. Окремою статтею власних доходів національних парків є регіональний туризм.

При встановленні тарифів і цін Служба Парків вивчає попит і пропозицію на аналогічні послуги поза межами парків, їхню ціну, якість і доступність. Проводиться анкетування відвідувачів, створюється база даних для кращого управління програмами в парках і розробки нових методів отримання доходів. У більшості національних парків плата, отримана від туристів, є основною частиною загальних доходів. Навіть в економічно розвинених країнах запроваджується плата за вхід, оскільки державний бюджет не покриває всі

витрати на діяльність національного парку.

Плата за вхід до національних парків Північних територій Канади (Нунавут, Північно-Західні Території, Юкон) для одного дорослого за один день становить 24,20 канадських долара, річний абонемент з правом відвідування всіх північних парків – 147,20 канадських доларів [63]. Водночас північні парки не можуть привабити велику кількість відвідувачів через високі транспортні витрати. Отримані доходи використовуються для покращення якості туристичних стежок, карт, путівників, поточних витрат і природоохоронних заходів.

Національні парки Канади є територіями федерального значення. Останніми роками у країні набули розвитку нові типи управлінських структур національних парків, зокрема створення напівдержавних агентств. Юридично вони є підрозділами відповідних комітетів або відомств, але мають певну автономію в їх межах і повну свободу дій у фінансових операціях, політиці розвитку національних парків тощо.

Широке поширення отримала система кооперативного управління в національних парках, створених на територіях проживання корінних народів. Так, у національному парку Клуайн (північна частина Юкону) перетинаються інтереси трьох сторін: корінних народів шампань і айшихік, ради управління парком Клуайн і федерального уряду. Їх взаємодія ґрунтується на угоді про співпрацю, в якій визначено функції та обов'язки всіх сторін. Рада управління парком Клуайн надає рекомендації федеральному уряду та представникам корінного населення щодо розвитку й управління парком.

Крім того, обов'язковим є погодження з радою питань, що стосуються інтересів місцевого населення, а саме: умов і обмежень традиційного природокористування, збереження культури корінних народів, розвитку інфраструктури для їх потреб у межах парку; визначення пріоритетних напрямів розвитку парку, оцінки його діяльності та організації громадських слухань за результатами роботи.

У результаті система кооперативного управління дає змогу передати

частину повноважень щодо ухвалення рішень місцевому населенню, активізувати обмін інформацією, використовувати різні світоглядні підходи до організації життєдіяльності, а також підвищити управлінський потенціал і соціальну стабільність у місцевій спільноті, яка раніше покладалася на державну підтримку.

Каліфорнійський парк «Королівський каньйон», розташований на берегах річок Міссісіпі та Міссурі, також класифікується як національний парк. Парк «Золоті ворота», що поблизу Сан-Франциско, оголошено рекреаційною зоною. Він охоплює прибережну територію Тихого океану, лагуни, піщані дюни, ліси секвої, а також колишні військові полігони. На його території діє великий культурний центр. З розвитком туризму значно розширився спектр рекреаційних, культурних та освітніх активностей.

Справжнім природним чудом вважається грандіозне міжгір'я – Великий каньйон. Його вирізняють химерні форми скель та унікальне розмаїття кольорів. Відкритий ще у 1540 році, вже з 1901-го почав приймати туристів. Нині він перебуває під охороною Управління національних парків США і є одним із найвідвідуваніших туристичних об'єктів у світі.

Національні парки в різних країнах світу мають свою специфіку, яка відображає культурні особливості та традиції кожної держави. Яскравим прикладом є японські національні парки. Так, парк «Голубі озера» особливо приваблює відвідувачів восени, коли настає сезон милування червоним кленовим листям – момідзі. У гірських районах Японії багато невеликих готелів, оскільки серед місцевих популярні гарячі джерела для купання [21].

У липні 1996 року в Сеулі (Південна Корея) відкрили найбільший у світі гідропарк, який лише за один сезон відвідало понад 1,5 млн. осіб. Для гостей облаштовано тематичні зони з руїнами античних храмів, піратськими човнами та тропічними природними ландшафтами. У закритій частині парку розміщено бари, ресторани та крамниці з сувенірами. До послуг відвідувачів – 13 мінеральних джерел, печери з водоспадами, серпентарій, дитячі атракціони, сімейні розваги на плотах тощо. Аквапарки часто є частиною дозвілєвих

територій рекреаційних парків.

Спортивно-рекреаційний центр у місті Вайль-на-Рейні (Німеччина) інтегровано в загальну паркову зону для відпочинку. Його простір умовно поділено на сім функціональних секторів, серед яких: водні атракціони для молоді, рекреаційна зона для людей різного віку та соціального статусу, а також зона водних розваг для молодих батьків із малими дітьми [21].

У цілому економічна роль розвитку системи національних парків полягає у формуванні специфічного ринку для використання природних ресурсів. Це створює фінансову базу для природоохоронної діяльності, сприяє раціоналізації та підвищенню ефективності природокористування, а також стимулює економічне зростання регіонів. Досвід функціонування національних парків Канади свідчить про зростаючу важливість туризму як джерела фінансової самодостатності при збереженні екологічного балансу на їх території.

Наступний розділ буде присвячено аналізу сучасного стану та перспектив розвитку паркового туризму в Україні.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Основні дестинації розвитку паркового туризму в Україні довоєнного періоду

Розвинута система міських парків, їх природоохоронна, наукова, естетична, рекреаційна цінність, а також сучасні інформаційні й технічні можливості для створення тематичних і розважальних парків становлять значний потенціал для розвитку паркового туризму. Рівень популярності та частота відвідування парків багато в чому залежать від транспортної доступності й якості інфраструктури за умови рівних рекреаційних можливостей.

Кожна вікова категорія населення має свої особливості перебування в парках, що відображається у підходах до планування паркових просторів. Найбільше це помітно у випадку з дітьми та людьми похилого віку: необхідна велика кількість різноманітних ігрових зон, наявність площинних і просторових елементів, придатних для використання протягом усього року, з урахуванням вікових уподобань. Також важливо враховувати обмежену мобільність людей старшого віку та їхню потребу перебувати у більш захищеному середовищі, зберігаючи при цьому візуальний зв'язок з активними зонами парку.

Психологічне сприйняття природи різними віковими групами впливає на організацію функціонального зонування парків, дозволяючи через планувальні рішення врахувати інтереси як активних, так і менш рухливих відвідувачів. Зазвичай молоді й люди середнього віку готові долати більші відстані для відпочинку в парках, ніж літні люди чи батьки з маленькими дітьми, яким зручніше обирати зони, наближені до житлових кварталів [19].

Звісно, міські парки мають вищий рівень відвідуваності порівняно із сільськими та заміськими. Водночас, з погляду проектного підходу, саме

заміські парки мають ширші можливості для розвитку за рахунок певної спеціалізації, обраної тематики, функціонального зонування та архітектурно-планувальних рішень. Це забезпечує їм високу привабливість і створює передумови для комерціалізації. Такий підхід дозволяє заміським паркам перетворитися на повноцінних учасників туристичного ринку, самостійно формувати цінову політику, визначати маркетингові стратегії та активно розвиватися.

Серед визначних зразків садово-паркового мистецтва XVIII століття слід згадати парк «Олександрія» в місті Біла Церква Київської області. Його заклали на мальовничій місцевості вздовж лівого берега річки Рось у старій діброві. Парк був названий на честь власниці – Олександри Василівни Браницької. Генеральний план розробив французький архітектор-паркобудівник Мюффо. За даними Д. М. Криворучка, у 1796 році над парком працювали архітектор Домінік Ботані та садівник Август Станге, пізніше – садівники Бартецький і Вітт. Вони реалізували задум генплану, використовуючи природний лісостеповий ландшафт та дубові ліси. В «Олександрії» збудували численні альтанки, колонади й містки з романтичними назвами: «Руїни», «Турецький будиночок», «Китайський місток». Відкриті галявини, система ставків і декоративні групи дерев створювали живописні краєвиди, які поступово розкривалися під час прогулянки.

Одним із найяскравіших прикладів пейзажних парків романтичного стилю є парк «Софіївка» в місті Умань Черкаської області. Цей парк є унікальним серед маєткових ансамблів України, оскільки не має палацу, а основним композиційним елементом виступає долина річки Кам'янки. Його створення ініціював польський аристократ Станіслав Щенсний Потоцький. Роботи розпочалися у 1796 році під керівництвом інженера Людвіка Метцеля і з перервами тривали майже весь XIX і частково XX століття. Дослідник І. С. Косенко [23] виокремлює шість ключових етапів розвитку парку: 1796-1832, 1832-1859, 1859-1929, 1929-1955, 1955-1980 рр. та період від 1980-х до сьогодення.

Офіційне відкриття парку відбулося у травні 1800 року на честь дня народження Софії Главані-Вітт-Потоцької. До 1805 року тут були створені головний каскад, підземна річка Стікс (Ахеронт), шлюзи, гроти, а також Верхній і Нижній ставки, заповнені водою. Парк прикрашали копії античних мармурових статуй,obelіски й декоративні вази. Багато його куточків отримали символічні назви, натхнені античною міфологією, місцевими переказами та родинною історією Потоцьких. Документальних свідчень про існування єдиного генерального плану немає. Ймовірно, проектування здійснювалося безпосередньо на місцевості, з урахуванням досвіду майстрів та художнього бачення Л. Метцеля та інших фахівців, і поступово удосконалювалося [2, 23].

На сьогодні парки та сади, пов'язані з історичними постатями, розглядаються як елементи культурної спадщини та охороняються як пам'ятки архітектури і містобудування. Софія Главані-Вітт-Потоцька, яка ініціювала створення «Софіївки», залишила по собі шедевр садово-паркового мистецтва кінця XVIII – початку XIX століття. Нині це Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України. Формування садово-паркових ансамблів Правобережної України також пов'язано з такими родами, як Браницькі, Толсті, Лопухіни, Даховські, Грохольські, Шувалови, Давидови, Воронцови, Свейковські та Потоцькі.

У «Софіївці» всі елементи умовно поділяються на кілька груп: «античні» (наприклад, Хаос, Єлисейські поля, гроти Венери та Діани), «географічні» (Амстердамський шлюз, Кавказька гірка, Китайська альтанка), «ландшафтно-екзотичні» (Великий водоспад, Левовий грот) і «історичні» (камінь Смерті, каскад Три сльози, грот Локетек) [23].

Міські парки зазвичай слугують місцем для прогулянок і відпочинку, сприяють розвитку естетичних уподобань, формуванню екологічної свідомості та якісному дозвіллю. Це досягається завдяки гольф-полям, тенісним кортам, водним атракціонам, розвагам, сувенірним крамницям тощо.

Наприклад, у Дніпропетровській області найбільший туристичний інтерес

викликають парк ім. Л. Глоби в м. Дніпро та парк ім. Ф. Мершавцева в Кривому Розі. Їх доглянута зелень покращує екологічний стан промислових зон міста. Парки мають розвинену розважальну інфраструктуру, що задовольняє рекреаційні потреби гостей. Тут регулярно відбуваються різноманітні заходи: ярмарки, вистави, концерти, театралізовані шоу, урочисті події. Відвідувачі можуть грати в теніс або гольф, кататися на човнах, відвідати кафе, виставки, фестивалі чи театральні вистави. Парк ім. Лазаря Глоби є ключовим об'єктом паркового туризму області. У 1858 році його поділили на дві частини: громадську для відпочинку і технічну з дослідними ділянками, оранжереями та школою садівництва. Серед інфраструктури – дитячі атракціони, залізниця, ставок із лебедями, картинг, літній театр і дельфінарій. Цінність парку полягає не лише в розважальних функціях, а й у його історичному значенні.

Парк культури та відпочинку ім. Ф. Мершавцева – перший міський парк Кривого Рогу та найпопулярніший серед мешканців і туристів (рис. 2.1.1). Відкритий у 1932 році, він будувався протягом десяти років. Його територія налічує близько сорока видів декоративних рослин, серед яких є й рідкісні. До головних пам'яток належать старовинні арки, човнова станція, підвісні мости, з яких відкриваються мальовничі краєвиди на злиття річок Інгулець та Саксагань. Парк має значення як об'єкт екологічного, культурного та пізнавального туризму.

Рис. 2.1.1 Парк культури та відпочинку ім. Ф. Мершавцева

Обидва парки – імені Мершавцева та Глоби – є поліфункціональними і розраховані на різні групи відвідувачів, виконуючи соціальні функції [46].

Їхні спільні риси – поділ на зони: виставково-освітню, масових заходів,

спортивно-оздоровчу, тихого відпочинку, дитячих розваг, адміністративну та сервісну. У майбутньому ці парки можуть бути трансформовані у тематичні, що підвищить їх туристичну привабливість. У Дніпрі центральним парком є парк ім. Т. Г. Шевченка, який з 1990 року має статус національного. Заснований наприкінці XVIII століття козаком Лазарем Глобою, він активно використовується в екскурсійних маршрутах міста й може бути об'єктом одноденних турів. Проте, щоб зробити його конкурентним туристичним продуктом, необхідно оновити застарілу інфраструктуру.

Окремий напрям у парковому туризмі – спеціалізовані дитячі парки, які завдяки екологічно безпечному середовищу сприяють оздоровленню дітей. Такі парки виконують важливі функції: просвітницьку, рекреаційну, соціальну, виховну, культурну та екологічну, що відповідає вимогам сучасної соціокультурної політики. Популярність спорту та здорового способу життя обумовлює необхідність облаштування тенісних кортів, велодоріжок, басейнів, ігрових і спортивних майданчиків. Тому важливим елементом дитячого паркового туризму є спортивні розваги та активності [46].

У Кривому Розі також заслуговує на увагу Парк активного відпочинку, на території якого розташовані сучасні спортивні об'єкти: баскетбольний майданчик, футбольне та волейбольне поля, скейтпарк із відповідним технічним оснащенням. Такі парки класифікують як спортивні, і їх основна функція – створення умов для фізичної активності, спорту та гармонійного розвитку. Попри їхнє соціальне значення, включення цих об'єктів до туристичних маршрутів паркового типу є недоцільним через їхню локальну спрямованість. Особливістю спортивних парків є функціональне зонування території, зокрема виділення рекреаційної зони для відновлення сил спортсменів та відвідувачів.

З урахуванням туристоцентристського підходу, який орієнтується на задоволення індивідуальних інтересів, з'являються спеціалізовані парки, концепція яких базується на привабливості відвідування як основній меті. Вони мають чітку тематичну спрямованість та режим використання території. Так,

дендропарки характеризуються намаганням максимально представити декоративні властивості рослинного світу шляхом оптимального розташування стежок, вибору ландшафтів із водними або рельєфними елементами, що підкреслюють унікальність кожного виду дерев, чагарників, квітів. Ландшафтна організація дендропарків передбачає використання великого різноманіття рослинності з ретельним підбором композиційних рішень.

Наприклад, у Криворізькому дендропарку росте близько 500 видів дерев і чагарників, мешкає понад 70 видів птахів і 19 видів ссавців. Це створює сприятливе середовище не лише для науково-освітньої діяльності, а й для розвитку екологічного туризму.

Серед цікавих туристичних об'єктів варто виокремити Ботанічний сад ДНУ імені Олеся Гончара (рис. 2.1.2). Його діяльність зосереджена на інтродукції магнолій, спирей, хвойних і кизилкових культур. У структурі саду працюють чотири лабораторії: дендрології, квітникарства, тропічних і субтропічних рослин, а також плодівництва. Вони займаються збереженням і селекцією нових видів, одночасно виконуючи роль науково-просвітницьких центрів, доступних як для студентів, так і для туристів. Завдяки цьому Ботанічний сад у Дніпрі та Криворізький дендропарк є перспективними об'єктами для розвитку екологічного, наукового, освітнього й пізнавального туризму.

Рис. 2.1.2 Ботанічний сад ДНУ імені Олеся Гончара

Отже, для промислово розвиненої Дніпропетровської області розвиток паркового туризму повинен бути не спонтанним, а плановим, із врахуванням короткострокових, середньострокових і довгострокових завдань.

Одним із яскравих прикладів історичного паркового мистецтва в Україні є Хмельниччина. Саме тут одними з перших на теренах країни ще в середині XVIII століття було започатковане паркобудівництво, яке досягло найбільшого розквіту в першій половині XIX століття. Значний внесок у його розвиток зробив відомий паркознавець Діоніс Клігер.

Кожен старовинний парк є унікальним художнім відображенням своєї епохи, цінною частиною історичної спадщини. Такі парки мають велику наукову, культурну, господарську й естетичну значимість. Сьогодні в області нараховується 27 старовинних парків, більшість з яких зосереджені в її центральній і південній частинах. Їх зводили переважно на схилах берегів річок – Студениці, Ушиці, Тернави, Смотрича, Хомори, Случа, Ікопоті.

Старі парки не лише формували любов до природи, а й сприяли вихованню естетичного смаку, культури поведінки, залишаючи глибокий вплив як на місцевих жителів, так і на відвідувачів. Серед тих, що зберегли архітектурну цілісність і культурне значення, варто відзначити Малісвецький, Михайлівський і Голозубинецький парки в Дунаєвецькому районі, Виноградівський і Куявський – у Ярмолинецькому, а також Новоселицький і Самчиківський парки Старокостянтинівського району [28].

Рис. 2.1.3 Михайлівський парк

Михайлівський парк (рис. 2.1.3) розташований на околиці села Михайлівка Дунаєвецького району та займає площу 15 гектарів. Його засновано в середині XIX століття Стефаном Маковецьким, який обіймав посаду скарбника Червонограда. Він облаштував оранжереї, а старий сад перетворив на мальовничий парк у стилі англійського ландшафтного дизайну, доповнивши панський будинок новими елементами – балконом і балюстрадою.

Палацово-парковий ансамбль у Маліївцях був зведений у 1788 році графом Яном Орловським, який придбав маєток у Юзефа Свірського. Палац, виконаний у стилі раннього класицизму (рис. 2.1.4), збудовано за проектом архітектора Д. Мерліні. Сам Малієвецький парк розташований на східній околиці села Маліївці в Дунаєвецькому районі Хмельницької області [10].

Рис. 2.1.4 Палацово-парковий комплекс в Маліївцях

Має площу 17,2 га. Теперішній статус – із 1960 р. Природоохоронний статус наданий для збереження парку, що закладений в кінці XVIII ст.

Палацово-парковий комплекс «Самчики» вважається однією з найвизначніших пам'яток архітектурного стилю в Україні (рис. 2.1.5). Завдяки добрій збереженості палацу тут було створено музей-садибу. У 2007 році садиба в Самчиках була представлена Хмельницькою областю серед номінантів всеукраїнського конкурсу «Сім чудес України».

2.1.5 Палацово-парковий ансамбль «Самчики»

Парк «Диканський» був заснований відносно нещодавно – у 1994 році, але вже в 2008 році отримав статус національного (рис. 2.1.6).

Рис. 2.1.6 Регіональний ландшафтний парк Диканський

Цей ландшафтний об'єкт, розташований у Полтавській області, об'єднує архітектурні, історичні та природні пам'ятки. Парк є привабливим для пізнавального туризму, адже саме тут можна відчувати автентичність української культури та насолодитися мальовничими краєвидами. Його значущість полягає також у природоохоронній функції, яка охоплює ботанічні, зоологічні, садово-паркові й геологічні об'єкти.

Ландшафт парку багатий на різноманіття форм рельєфу й зелених насаджень: від відкритих лугів і полів до гаїв, соснових лісів, балок і яруг. Тут проводять кінні прогулянки, а охочі можуть самостійно досліджувати природу та відчувати атмосферу спокою й чарівності.

У XVIII столітті на території парку знаходилася садиба Кочубеїв, яка не збереглася після революційних подій. Водночас донині вціліли важливі

архітектурні пам'ятки: Триумфальна арка, створена за зразком римських споруд, Троїцька та Миколаївська церкви разом із дзвіницями. Також значущим історичним об'єктом є Олефірщинський могольник скіфського періоду.

Ужгородський сквер-альпінарій (рис. 2.1.7) – малий аналог київської Володимирської гірки. Альпінарій покритий природними залишками вулканічних порід.

2.1.7 Парк-альпінарій, Ужгород, за [33]

Таким чином, парковий туризм є різновидом спеціалізованого туризму, який полягає у відвідуванні різноманітних парків з метою задоволення пізнавальних, культурних, історичних, рекреаційних та інших потреб туристів різного віку. Наявна в Україні широка мережа парків різного профілю потребує якнайшвидшого включення цих об'єктів до туристичних маршрутів з урахуванням тематики екскурсій і цільової аудиторії.

Ефективний розвиток цього напрямку туризму вимагає застосування проектного підходу до формування паркової інфраструктури. Такий підхід передбачає створення нових, відновлення занедбаних і модернізацію діючих об'єктів паркового туризму, з урахуванням технічних, екологічних, економічних і логістичних аспектів. Це дозволить сформувати конкурентоспроможний туристичний продукт і просувати регіони на міжнародному туристичному ринку.

Далі розглянемо розвиток квіткового туризму як складової паркового мистецтва.

2.2. Квітковий туризм як складова садово-паркового господарства

Бажання подорожувати властиве майже кожній людині, особливо коли воно поєднується з традиційним відпочинком, позитивними емоціями, естетичним спогляданням, улюбленими захопленнями та участю в культурно-масових подіях. Саме такий багатогранний відпочинок забезпечує справжнє задоволення. Упродовж останніх років зростає інтерес до нових і незвичних видів туризму, більшість з яких тісно пов'язані з природним середовищем – зокрема, екотуризм, агротуризм, орнітологічні подорожі, квітковий туризм тощо.

Туризм, що орієнтований на світ квітів, стрімко набирає популярності. Люди захоплюються квітами, збирають колекції, милуються ними, адже саме квіти здатні дарувати позитивні емоції, внутрішню гармонію та справжній душевний відпочинок [56].

Поціновувачі флористики обирають для відпочинку мальовничі місця з багатими природними краєвидами, квітковими локаціями та спеціалізованими турами, що сприяє залученню більшої кількості туристів до «квітучих» регіонів України. Однак, попри потенціал, квітковий туризм в Україні рідко стає провідним напрямком і досі залишається малодослідженим, хоча в багатьох країнах світу він уже є пріоритетною галуззю, що приносить як соціальну, так і економічну вигоду як окремим територіям, так і державі загалом.

Незважаючи на те, що у світі квітковий туризм входить до числа найпопулярніших і фінансово привабливих видів туризму, в Україні він лише набирає обертів. Його розвиток гальмується рядом проблем – зокрема, слабкою квітковою інфраструктурою та недостатньою увагою з боку держави до сфери садово-паркового господарства.

Тому надзвичайно важливо окреслити особливості, перспективи й напрями розвитку квіткового туризму як складової сучасної туристичної діяльності в Україні.

Квітковий туризм сучасними науковцями визначається, як «напрямок туризму, який передбачає відвідування територій, не порушених антропогенним впливом, на яких розташовані великі ареали квітучих рослин, а також організованих територій (парків, ботанічних садів)» [61].

Квітковий туризм включає участь у подієвих заходах, присвячених квітковій тематиці, таких як фестивалі, ярмарки, виставки, а також відвідування тематичних і комплексних парків, дендропарків, ботанічних садів, міських парків і скверів, парків розваг, природних, ландшафтних та етнокультурних парків, які мають туристичну привабливість [61].

Популярність і відвідуваність квіткових турів залежить від зручності транспортного сполучення, розташування об'єктів, їх функціонального зонування, спеціалізації, тематики, а також архітектурно-історичних характеристик, які викликають інтерес у туристів.

Квітковий туризм має свої унікальні риси – він приурочений до певного сезону, коли відбувається цвітіння рослин. Такі подорожі можуть бути одноразовими, присвяченими конкретним подіям, або регулярними, які організовуються щорічно чи з певною періодичністю.

Цей напрям приваблює туристів унікальністю природних явищ, своєю оригінальністю, іноді – навіть екзотикою. Квітковий туризм часто включає культурні, фестивальні, виставкові заходи та вдало поєднує пізнавальні елементи з відпочинком і рекреацією.

В Україні квітковий туризм представлений різноманітними локаціями – садами, плантаціями, долинами та квітковими полями. Особливою популярністю користуються місця з розвиненою інфраструктурою, виходом до мальовничих квіткових пейзажів і спеціально облаштованими фотозонами. Серед найпривабливіших із них можна виділити [56]:

- Лавандовий парк «Порадів» (с. Порадівка, Київська область) – мальовнича локація площею 2,5 га, де висаджено близько 35 тисяч кущів лаванди. Парк відкривається для відвідувачів у період активного цвітіння, коли охочі можуть насолодитися ароматами, прогулянками серед квітів та зробити

фотосесії. Після завершення сезону цвітіння лаванда зрізається для подальшої переробки. Наступного сезону відвідувачі мають змогу придбати крафтову лавандову продукцію як в онлайн-магазині, так і безпосередньо на території парку.

- Lavender Family (с. Піщане, Полтавська обл.);
- Лавандове поле на Рівненщині (с. Уїздці, Рівненська обл.);
- Луцький Прованс (с. Лище, Волинська обл.);
- «Царина Лаванда» в Прикарпатті (с. Коршів, Івано-Франківська обл.)

Також в Україні туристам пропонуються до відвідування такі унікальні квіткові локації:

- долину крокусів (с. Колочава та с. Драгобрат, Закарпатська обл.);
- долину тюльпанів (с. Чукалівка, Івано-Франківська обл.; с. Магала та Мамаївці Чернівецька обл.);

• Долина нарцисів (урочище Кіресі, Закарпатська область) – унікальне природне утворення, що є єдиним місцем на Закарпатті, де збереглася популяція дикого вузьколистого нарциса, яка походить ще з льодовикового періоду. Це заповідна територія під охороною ЮНЕСКО. На площі 257 га росте понад 500 видів рослин, серед яких 15 занесені до Червоної книги України. Більше 170 гектарів займають мальовничі нарцисові поля, які щороку приваблюють тисячі туристів у період цвітіння.

• Дендропарк у Кропивницькому – справжній квітковий рай, особливо в період цвітіння тюльпанів. Тут висаджено близько 50 тисяч тюльпанів різних кольорів і близько 1000 інших видів квітів. Парк приваблює своєю доглянутою територією, квітковими алеями та великою кількістю декоративних дерев. Найкращий час для відвідин – кінець квітня – початок травня, коли територія перетворюється на барвисте квіткове море, що символізує прихід весни;

• Ічнянський національний природний парк (м. Ічня, Чернігівська область) – це місце, де весна розквітає килимами з біло-блакитних пролісків. Згодом до них приєднуються анемони, жовті первоцвіти, а далі – ароматні конвалії. Хоча для туристів відведена відносно невелика територія – близько 10 га – вона

вражає своєю природною красою та спокоєм.

- Національний природний парк «Подільські Товтри» (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область) – один із семи природних чудес України, розташований на межі з українськими Карпатами. Цей парк вражає не лише багатотою флорою, а й унікальним ландшафтом, що створює ідеальні умови для квіткового туризму з елементами активного відпочинку.

- Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка (м. Київ) – один із найбільших ботанічних садів України, який у весняний період вабить відвідувачів цвітінням пролісків, крокусів, а також ніжних бузкових цикламенів. На його території розташовано численні тематичні ділянки, де представлено рослини з усього світу, що робить його ідеальним місцем для квіткового туризму в столиці.

- тюльпанові поля («Волинська Голландія», Волинська обл., Гуменці, Хмельницька обл.), «дикі» або «чорні тюльпани» (с. Надітичі, на Львівщині);

- парк тюльпанів: Кропивницький дендропарк (м. Кропивницький) та Добропарк, м. Київ;

- бузкові парки в Корсунь-Шевченко та Національному ботанічному саду імені М. Гришка (м. Київ);

- парки та сквери сакури в Ужгороді, Чернівцях, Мукачеві, Іршаві, Виноградове, Хусті;

- квіткові оранжереї, орхідаріум, колекції троянд, кактусів та сукулентів, плодові рослини, азалії та камелії в Національному ботанічному саду імені М. Гришка (м. Київ).

В Україні квітковий туризм активно розвивається не лише завдяки природним локаціям, а й завдяки проведенню численних фестивалів, виставок та ярмарків, що привертають увагу туристів з усієї країни та з-за кордону. Серед найпопулярніших квіткових подій варто відзначити:

1. Квіткові фестивалі:

- «Сакура Фест» (м. Ужгород) – один із найвідоміших фестивалів весни. Ужгород славиться найдовшою алеєю сакур у Європі, яка щовесни перетворює

місто на рожеву казку. Тисячі туристів приїжджають побачити це незабутнє природне явище та взяти участь у святкових заходах.

- «Квітковий фестиваль на Співочому полі» (Печерський ландшафтний парк, м. Київ) – масштабна подія, що щороку дивує відвідувачів новими тематичними квітковими інсталяціями на фоні мальовничого ландшафту столиці.

- Фестиваль квіткових композицій «Квіти мирному місту» (м. Миргород) – подія, що поєднує естетику квіткових композицій із патріотичним та миротворчим змістом.

- Квітковий фест «Сент-Міклоші» (Закарпаття) – атмосферне дійство, що поєднує квіти, історичну архітектуру та культурні традиції краю.

- Фестиваль тюльпанів «Волинська Голландія» (Волинська область) – подія, що дарує можливість милуватися яскравими тюльпановими полями, висадженими за зразком голландських традицій.

- «Фестиваль хризантем» (Криворізький ботанічний сад НАН України, м. Кривий Ріг) – осінній фестиваль, що демонструє тисячі різновидів хризантем у найрізноманітніших відтінках.

2. Квіткові виставки та ярмарки:

- Виставка квіткових інсталяцій із міфічними тваринами за мотивами творів Марії Примаченко (м. Київ) – унікальне поєднання флористичного мистецтва й народної творчості.

- Виставка квітів «Україна Європейська» (м. Київ) – квітковий проєкт із яскравим патріотичним акцентом.

- Квітова виставка «Аліса в країні див» (м. Київ) – інсталяції, що переносять відвідувачів у чарівний світ казки завдяки оригінальному флористичному дизайну.

3. Професійні квіткові події:

- Kyiv Flower Market – регулярний столичний ярмарок, де представлені роботи флористів, продавців рослин і декору.

- Flower Expo Ukraine – провідна міжнародна виставка квіткової

індустрії, що щороку збирає учасників і професіоналів з різних країн.

Усі ці події сприяють розвитку квіткового туризму в Україні, популяризують місцеві традиції, розширюють туристичну карту країни та пропонують незабутні естетичні враження.

Цікавий туристичний об'єкт – «Квітковий годинник» у м. Кривий Ріг (рис. 2.2.1). Це найбільший у світі квітковий годинник діаметром 22 метри, годинниковою стрілкою довжиною 8 метрів, а хвилиною – 12 м. На тарілці годинника щороку висаджується близько 22 тис. квітів.

Рис. 2.2.1 Квітковий годинник, за [56]

Крім природних парків і фестивалів, Кривий Ріг пропонує унікальний досвід для поціновувачів квіткового туризму завдяки екскурсійному маршруту «Квіткові барви залізного міста». Програма охоплює низку привабливих зупинок:

- виставка трав'яних скульптур у сквері Героїв, що поєднує природне мистецтво з урбаністичним простором;
- ландшафтні композиції та мальовничі клумби поблизу Криворізького Міськвиконкому, які щороку змінюються залежно від тематики сезону;
- квітковий годинник – оригінальна ландшафтна інсталяція, що стала фотозоною і символом міста;
- 3D-відеогалерея, що доповнює природні враження сучасними мультимедійними ефектами;
- парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва ім. Ф. Мершавцева – зелена

оаза з унікальним поєднанням ландшафтного дизайну та історичних насаджень;

- криворізький ботанічний сад НАН України, де представлені рідкісні види рослин та сезонні квіткові експозиції;

- оглядова автобусна екскурсія містом, яка поєднує індустріальний ландшафт із несподівано яскравими квітковими зонами.

Отже, квітковий туризм в Україні стрімко розвивається, поступово наближаючись до світових стандартів. З'являються нові квіткові локації та фотозони, удосконалюється туристична інфраструктура з виходом на поля квітів, проводяться яскраві фестивалі та тематичні маршрути.

Квітковий туризм стає все популярнішим серед тих, хто прагне гармонії з природою, естетичних вражень, спокою та натхнення в мальовничих куточках української землі.

Квіткові тури в Україні мають значний потенціал для розвитку завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, наявності національних і природних парків, унікальних ландшафтів, ботанічних садів, дендропарків, квіткових долин і культурних територій. Усе це створює передумови для формування квіткового туризму як привабливої, перспективної та економічно вигідної альтернативи традиційному відпочинку, особливо в окремих регіонах країни.

Цей вид туризму не вимагає великих фінансових витрат, проте відкриває широкі можливості для естетичного та емоційного задоволення. Туристи можуть: брати участь у видовищних заходах; милуватися барвистими квітами та інсталяціями; отримувати нову інформацію; поєднувати хобі, творчість і навіть елементи професійної діяльності.

Сьогодні в Україні активно створюються парки та плантації з поетапним циклом цвітіння квітів, що дозволяє туристам відвідувати їх у різні пори року. Такий підхід стимулює цілорічний потік відвідувачів та підвищує туристичну привабливість регіонів.

Український квітковий туризм пропонує різноманітні локації – від квіткових долин і полів до садів та ботанічних об'єктів, інфраструктура яких

доповнена фотозонами, зонами відпочинку, гастролокаціями та тематичними екскурсіями. Зростання популярності таких маршрутів свідчить про те, що квітковий туризм вже став самостійним і цінним сегментом туристичної галузі України, який має потенціал для подальшого розширення.

2.3. Повоєнні перспективи розвитку паркового туризму в Україні

Розвиток паркового туризму потребує впровадження ефективних рекламних та маркетингових стратегій, спрямованих на підвищення його впізнаваності та залучення нових туристів. Важливу роль у цьому процесі відіграють туристичні оператори та агенції, які формують привабливі туристичні пакети, що сприяють просуванню парків як туристичних дестинацій.

Одним із дієвих інструментів популяризації є організація прес-турів. Такі заходи не лише ознайомлюють учасників з наявними атракціями та можливостями парків, а й створюють майданчик для обговорення актуальних проблем та пошуку шляхів залучення додаткового фінансування. Успішна реалізація прес-турів сприяє оновленню інфраструктури парків і підвищенню їх туристичної привабливості.

Результати таких ініціатив широко висвітлюються у ЗМІ, соціальних мережах, блогах, а також у вітчизняних і міжнародних туристичних виданнях, що підсилює рекламний ефект і сприяє зростанню кількості відвідувачів і їхніх витрат на дозвілля, розширює спектр туристичних послуг на території парків.

Завдяки цьому парки отримують додаткові прибутки, частина яких може бути спрямована не лише на утримання території, а й на подальший розвиток, модернізацію інфраструктури та впровадження нових сервісів, що робить парки ще більш привабливими для туристів.

У регіонах України розвиток паркового туризму стикається з низкою

серйозних викликів, які уповільнюють ефективне становлення цієї галузі. Серед ключових проблем слід виокремити недостатнє державне регулювання та фінансування туристичної сфери, що обмежує можливості для підтримки та модернізації паркової інфраструктури.

До основних перешкод також належать:

- незадовільний стан туристичної інфраструктури та низький рівень обслуговування;
- невідповідність туристичних послуг європейським стандартам якості;
- слабка інформаційно-просвітницька та маркетингова діяльність, яка призводить до недостатнього рівня поінформованості туристів;
- низька екологічна свідомість як туристів, так і місцевих жителів, що поглиблює проблеми збереження природного середовища в межах парків.

Дослідники Н.В. Чорненька та Я.Я. Чорненький [55] акцентують увагу на ще одній серйозній проблемі – невідповідності функціонального призначення паркових територій їх реальному використанню. Йдеться, зокрема, про:

- забудову зелених зон житловими або соціальними об'єктами;
- розміщення в парках торговельних споруд, що порушують естетику та екосистему;
- надмірну кількість твердих покриттів (бетону, асфальту), що витісняють природні ландшафти;
- відсутність компенсаційних екологічних заходів, які могли б зменшити негативний вплив урбанізації.

Такі фактори не лише ускладнюють розвиток паркового туризму, а й ставлять під загрозу саму ідею збереження парків як екологічних, рекреаційних та туристичних просторів. Для подолання цих проблем необхідне комплексне бачення з боку держави, місцевих органів влади, науковців та громадськості, що включає планування, екологічний контроль, модернізацію інфраструктури й активну просвітницьку роботу [55].

Недостатня ефективність державного регулювання та обмежене фінансування галузі туризму становлять суттєві перешкоди для розвитку

інфраструктури та сервісів у паркових зонах. Низький рівень обслуговування, незадовільний стан доріг і брак обладнання для комфортного відпочинку знижують туристичну привабливість таких територій.

Серйозною загрозою залишаються екологічні виклики – забруднення довкілля та несвідоме ставлення до природних ресурсів можуть негативно вплинути на екосистеми парків і погіршити умови перебування для відвідувачів. Особливо це стосується великих міських парків, які відіграють важливу роль у рекреації місцевих мешканців.

Для розвитку паркової туристичної інфраструктури необхідні суттєві інвестиції та ефективне управління. Це передбачає оновлення існуючих атракціонів, впровадження сучасних технологій, а також заходи зі збереження і відновлення природного середовища. Реалізація таких проєктів потребує комплексного підходу, стратегічного планування та активного залучення державних органів, органів місцевого самоврядування, благодійних організацій і громадських ініціатив, орієнтованих на розвиток туризму. Широка співпраця між цими учасниками сприятиме зростанню інвестицій, ефективному використанню ресурсів і створенню стабільної системи фінансування для сталого розвитку туризму в парках. Такий міжсекторальний підхід підкреслює важливість узгоджених дій усіх зацікавлених сторін у реалізації стратегічних ініціатив.

Маршрут на 2 дні з Полтави до Харкова з відвідуванням Фельдман Екопарку

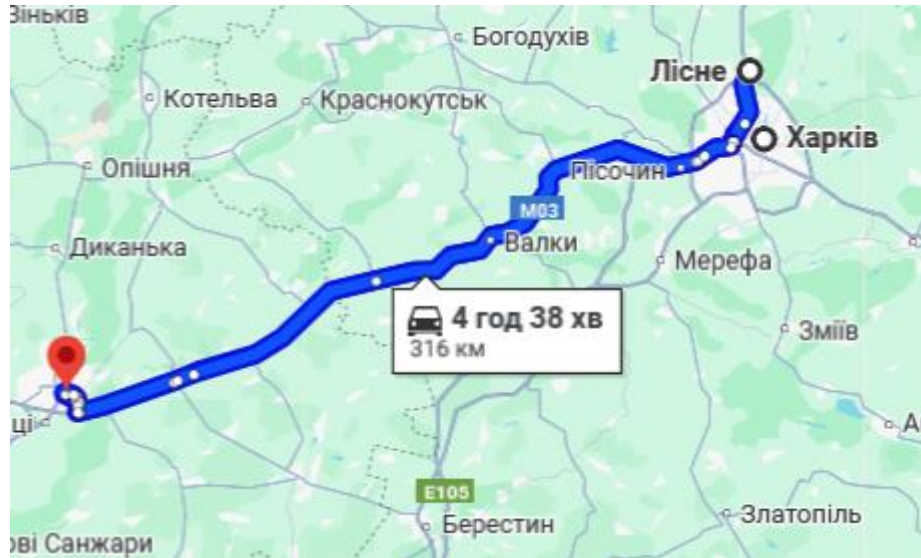

Рис. 2.3.1 Маршрут, розраховано авторкою

День 1: Полтава → Харків → Фельдман Екопарк

Ранковий виїзд з Полтави: Автобусні рейси: Відправлення з Полтави до Харкова можливе щодня. Наприклад, рейс о 03:15 з автовокзалу на вул. Великотирнівська, 7, прибуває до Харкова о 05:30. Тривалість поїздки – приблизно 2 години 15 хвилин. infobus.eu. Вартість квитка: від 175 грн.degruz.ua.

Прибуття до Харкова:

Автовокзал "Привокзальна": вул. Котляра, 11.infobus.eu

Доїзд до Фельдман Екопарку. Безкоштовний автобус: У вихідні дні (субота та неділя) о 09:30 від ТЦ «Барабашово» відправляється безкоштовний автобус до Екопарку. [facebook.com+4feldman-ecopark.com+4goua.com.ua+4](https://facebook.com/4feldman-ecopark.com+4goua.com.ua+4)

• Таксі або громадський транспорт: Можна скористатися таксі або маршрутками до селища Лісне, вул. Київське шосе, 12. ua.igotoworld.com+2feldman-ecopark.com+2feldman.ua+2

Відвідування Фельдман Екопарку:

• Години роботи: вівторок–неділя з 10:00 до 17:00. feldman-ecopark.com

• Адреса: Харківська область, Дергачівський район, селище Лісне, вул. Київське шосе, 12.ua.igotoworld.com+2feldman-ecopark.com+2feldman.ua+2

- Основні атракції:

- Зоопарк з понад 2000 тварин 200 видів.
- Контактний дворик для спілкування з тваринами.
- Кінні прогулянки та катання на поні.
- Долина альпака з безкоштовними обідами у вихідні.
- Культурно-розважальні програми у вихідні дні.

feldman.ua+1facebook.com+1kharkiv.dityvmisti.ua+1feldman.ua+1kharkiv.dityvmisti.ua+1kharkiv.dityvmisti.ua+1

Рис. 2.3.2 Фельдман Екопарк, за [54]

Вечір:

- Повернення до Харкова: На таксі або громадському транспорті.

Ночівля.

1. Central Hostel. Ціна: від 230 грн/ніч. Зручності: безкоштовний Wi-Fi, обладнана кухня, близькість до метро «Держпром». Сніданок: додатково 100 грн.

2. Хостел «Лайт». Ціна: від 150 грн/ніч. Зручності: Wi-Fi, загальна кухня, двоярусні ліжка.

3. Хостел «Плетневский». Ціна: від 170 грн/ніч. Зручності: розташування в історичному центрі, близькість до метро «Майдан Конституції»

4. Хостел «Пілігрим». Ціна: від 200 грн/ніч. Зручності: поруч зі станцією метро «Пушкінська», обладнана кухня

День 2: Харків → Полтава

Ранок. Сніданок у місті. У Харкові є багато місць для недорогого та смачного харчування:

- Кафе та їдальні: У центрі міста можна знайти численні кафе та їдальні, де обід коштує від 100 до 150 грн.
- Фаст-фуд: Мережі швидкого харчування пропонують страви від 50 грн.
- Супермаркети: Для економії можна придбати продукти в супермаркетах і приготувати їжу самостійно в хостелі.

Прогулянка містом: Відвідайте визначні місця Харкова, такі як парк ім. Горького або площу Свободи.

Повернення до Полтави. Автобусні рейси: Відправлення з Харкова можливе протягом дня. Наприклад, рейс о 15:00 з автовокзалу "Привокзальна" прибуває до Полтави о 17:15.

Вартість квитка: від 175 грн.

Корисні поради. Квитки: Рекомендується бронювати квитки заздалегідь через сервіси, такі як Infobus або Ecolines.ecolines.net+1ecolines.net+1

Одяг: Одягайтеся зручно, враховуючи погоду та активності на свіжому повітрі.

Харчування: У Фельдман Екопарку є зони для пікніків та кафе.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши питання розвитку гірського туризму можна зробити наступні висновки.

1. Садово-парковий туризм (садовий, парковий, квітковий туризм) – це форма туризму, що передбачає відвідування об'єктів садово-паркового мистецтва. Водночас у сучасному розумінні парковий туризм охоплює не лише традиційні зразки ландшафтної архітектури, а й тематичні, спортивні, водні парки та інші види парків, які становлять туристичний інтерес.

2. Різноманіття ресурсів садового туризму дає змогу створювати унікальні квіткові тури – як організовані, що пропонуються турфірмами, так і самостійні. Також практикуються тематичні подорожі, присвячені квітникарству, садовому дизайну, присадибному садівництву або їх поєднанню.

3. Садово-паркові ландшафти виступають матеріальним втіленням історичного спадку, зберігаючи пам'ять про своїх творців і власників. У цьому контексті вони мають розглядатися як значущі об'єкти рекреаційно-туристичної інфраструктури регіону.

4. Економічна роль розвитку системи національних парків полягає у формуванні специфічного ринку для використання природних ресурсів. Це створює фінансову базу для природоохоронної діяльності, сприяє раціоналізації та підвищенню ефективності природокористування, а також стимулює економічне зростання регіонів.

5. Наявна в Україні широка мережа парків різного профілю потребує якнайшвидшого включення цих об'єктів до туристичних маршрутів з урахуванням тематики екскурсій і цільової аудиторії. Ефективний розвиток цього напрямку туризму вимагає застосування проектного підходу до формування паркової інфраструктури. Такий підхід передбачає створення нових, відновлення занедбаних і модернізацію діючих об'єктів паркового туризму, з урахуванням технічних, екологічних, економічних і логістичних аспектів.

6. Український квітковий туризм пропонує різноманітні локації – від квіткових долин і полів до садів та ботанічних об'єктів, інфраструктура яких доповнена фотозонами, зонами відпочинку, гастролокаціями та тематичними екскурсіями. Зростання популярності таких маршрутів свідчить про те, що квітковий туризм вже став самостійним і цінним сегментом туристичної галузі України та має потенціал для подальшого розширення.

7. Для розвитку паркової туристичної інфраструктури необхідні суттєві інвестиції та ефективне управління. Це передбачає оновлення існуючих атракціонів, впровадження сучасних технологій, а також заходи зі збереження і відновлення природного середовища. Реалізація таких проєктів потребує комплексного підходу, стратегічного планування та активного залучення державних органів, органів місцевого самоврядування, благодійних організацій і громадських ініціатив, орієнтованих на розвиток туризму.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абизов В., Дударець В. Чинники та умови формування об'єктів садово-паркового мистецтва України та сучасного ландшафтного дизайну. *Актуальні проблеми сучасного дизайну: Мат-ли V міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, КНУТД, 27 квітня 2023 р. С. 145-148.
2. Білоус В. І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. К. : Наук. світ, 2001. 299 с.
3. Бобловський О. Ю. Розвиток спеціальних видів туризму в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. Харків, 2017. Вип. 182: Економічні науки. С. 278-287.
4. Ботанічні сади та дендропарки: наук.-довід. вид. / відп. ред. Т. Червченко, С. Волков. К., 2009. 293 с.
5. Вітюк І. В. Методика формування садово-паркових об'єктів. Вінниця: НТК ВНТУ, 2016. С. 2.
6. Всесвітня туристична організація. Офіційний веб-сайт. URL: <http://unwto.org/>.
7. Глушко В. Вектор розвитку туризму в Україні. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №2. С. 64-75.
8. Гордієнко В. Туризм – рушій соціально-економічного розвитку країни. *XIII Міжнародний економічний форум*. 2013. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf.
9. Горошко Н.В., Пацала С.В. Потенціал розвитку садового туризму в проєкції світового досвіду. URL: <https://doi.org/10.25634/mirbis.2025.1.3>.
10. Денисик Г., Кравцова І. Періодизація формування садово-паркових ландшафтів Центральної Європи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія»*. 2023. Випуск 58. С. 143-158.
11. Денисик Г. І., Кравцова І. В. Садово-паркові ландшафти

- Правобережного лісостепу України. Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2012. 211 с.
12. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua.
 13. Дідур І.М., Прокопчук В.М., Панцирева Г.В., Циганська О.І. Рекреаційне садово-паркове господарство: навч. посіб. Вінниця: ВНАУ, 2020. 328 с.
 14. Екологічний туризм та національні природні парки України. URL: <http://www.uaeta.net/wp-content/uploads/2019/B3.pdf>.
 15. Зубричев О.С. Особливості функціонального зонування рекреаційно-розважальних територій міського середовища. *Містобудування та територіальне планування*. 2012. Вип.45. Частина 1. С. 296-301.
 16. Ісаєнко В.М., Ніколаєв К.Д., Бабікова К.О., Білявський Г.О., Смирнов І.Г. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь): Навчальний посібник. К.: Вид-во Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2014. 300 с.
 17. Кисельов В.М., Кисельва Г.В. Історичні парки України. Від історії до сучасності. *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. Збірник 81. 2020. С. 18-25.
 18. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 334 с.
 19. Ковальський В., Вітюк І. Фактори, що впливають на формування та розміщення садово-паркових об'єктів. *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*, 2016. № 21 (2). С. 69-73. URL: <https://www.europub.co.uk/articles/-A-553454>.
 20. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
 21. Копієвська О.Р. Використання сучасних рекреаційних технологій у парковій індустрії. *Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля*: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4-6 червня 2004 р.). К.: КНУКіМ, 2004.

22. Копієвська О. Р. Паркова індустрія : підручник. Київ : НАКККиМ, 2015. 208 с.
23. Косенко І. С. Дендрологічний парк «Софіївка» : монографія. Умань : [б. в.], 2003. 230 с.
24. Кравцова І.В. Садово-паркові ландшафти: формування, структура, значимість. *Ландшафтознавство*. 2023. № 3 (1). С. 29-39.
25. Кравцова В.І. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/229/1/Kravtsova.pdf>.
26. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць. Львів : Світ, 2005. 454 с.
27. Ландшафтний парк «Диканський». URL: <https://discover.ua/locations/landshaftnyy-park-dikanskiy>.
28. Литвак І.В. Пам'ятки садово-паркового мистецтва в системі туристичних маршрутів Хмельниччини. *Сталий розвиток України: проблеми і перспективи*: Збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. С.135-139.
29. Любіцева О.О. Концепція формування опорного туристичного каркасу як основа впровадження стратегії сталого розвитку туризму в Україні. *Географія та туризм*. 2011. Вип.14. С.3-8.
30. Любіцева О.О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2007. 369 с.
31. Мерчанський В.В., Нечипоренко О.Ю., Пересечанський М.С. Парковий туризм в системі рекреаційно-туристичної діяльності України. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/51332/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnych%20system_Ch%202_%202024_694-697.pdf.
32. Міжнародний союз охорони природи. Офіційний сайт. URL: <https://iucn.org/>.
33. Мікульська В. ТОП-10 парків Закарпаття. URL: <https://zruchno.travel/News/New/6182?lang=ua>.
34. Надієнко О.І. Правове регулювання сфери туризму: становлення та

розвиток вітчизняного законодавчого інституту. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №3. С. 110-113.

35. Національний природний парк “Голосіївський”. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/natsionalnyy-pryrodnyy-park-holosiiivskyu/>.

36. Осиченко Г.О. Архітектура як частина ландшафту. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*: зб. наук.пр. за ред. Даниленка В.Я. Х: ХДАДМ. 2009. №6. С. 98-105.

37. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник. К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. 352 с.

38. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Савчук А.Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 211 с.

39. Парки пам’ятки садово-паркового мистецтва. URL: <https://perspekt.org.ua/articles>.

40. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України. / *Відомості Верховної Ради України* [Текст]. 2004. №13. Ст. 180.

41. Прокопчук В.М. Садово-паркове мистецтво. Термінологічний словник для студентів спеціальності 6.090103 «Лісове та садово-паркове господарство». Вінниця: ІВЦ ВНАУ, 2013. 34 с.

42. Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями) [Текст]. Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV. *Відомості Верховної Ради*. К., 2005. № 51. Ст. 548.

43. Про туризм: Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1995. №31. Ст.241 (в редакції від 04.08.2011). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre>.

44. Регіональний туризм: стратегія, ресурси, перспективи розвитку: Монографія / Кол. авторів; ред. Н. П. Мешко, В. Є. Редько, О. П. Крупський. Дніпро, 2016. 321 с.

45. Редько В. Є. Перспективи паркового туризму в Дніпропетровській

області. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 13. С. 59-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_13_15 4.

46. Садово-паркове мистецтво. URL: http://studeasy.in.ua/load/arkhiv/kulturologija/sadovo_parkovo_mistectvo/14-1-0-304.

47. Сисак В. О., Бармашина Л.М. Проблеми розвитку паркової системи в Україні. *Архітектурний вісник КНУБА.* 2013. Вип. 1. С. 200-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/avk_2013_1_31 5.

48. Статистичний щорічник України за 2022 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. Київ, 2023. 387 с.

49. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

50. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія. К.: КНТЕУ, 2006. 537 с.

51. *Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості:* Матер. II-ої Міжнар. наук, практ. конф. (10-11 жовтня, 2005 р.). К.: Знання України, 2006. 560 с.

52. Туристична діяльність в Україні у 2020 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2021. 78 с.

53. Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А.Ю. Парфіненка. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.

54. Фельдман Екопарк. Офіційний сайт. URL: <https://feldman-ecopark.com/>.

55. Чорненька Н. В., Чорненький Я. Я. Функціональне призначення паркових зон міст як осередків короткотривалого відпочинку. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Географія».* Том 24 (63). 2011. № 2. Ч. 2. С. 292-295.

56. Шиян Д.В., Несторенко Н.А. Квітковий туризм в Україні: сучасний

стан та перспективи розвитку. *Географія та туризм: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 28 лютого - 1 березня 2023 р.). Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. С. 494-499.

57.Шуплат О.М. Формування поняття «туризм» в сучасній економічній науці *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4659>.

58.Ястремська О. О. Сучасні світові тенденції розвитку туризму. *Проблеми економіки*. 2013. №1. С.22-27.

59.Dolynska, O., Smyrnov, I., Shorobura, I., Merchanskyi, V., & Tsurkan, I. The Role of Press Tours in the Development of Park Recreation Complexes. *Journal of Environmental Management & Tourism*. 2023. №14(1). P. 249-260.

60.National tourism indicators, fourth quarter 2024. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/250327/dq250327b-eng.htm>

61.Paiva P.D.O., Sousa R.B., Carcaud N. Flowers and Gardens on the Context and Tourism Potential. *Ornamental Horticulture*. 2020. Vol.26. P. 121-133.

62.Parks Canada. URL: www.pc.gc.ca.

63.The Value of Travel and Tourism in Canada, 2023. Final Repor. URL: tourismdatacollective.ca.